

Anmeldelser

GRUNDSKOLEN

**Jeppe Tønsberg (red.):
Et skolevæsen i udvikling.
Brikker til en historisk mosaik
om Lyngby-Taarbæk Kommunes
skoler. (Lyngby-bogen 2009).
Lyngby: Historisk-topografisk
Selskab for Lyngby-Taarbæk
Kommune 2009. 320 s. 158 kr.**

*Af Børge Riis Larsen, lektor, Slagelse
Gymnasium & HF-kursus*

Lyngby-Taarbæk Kommune blev kraftigt udbygget i 1940'erne og 1950'erne, hvilket naturligvis prægede skolevæsenet. Antallet af elever toppede i 1960, hvorefter det faldt drastisk og nåede bunden i 1991. Denne udvikling har selvfølgelig sat sit præg på skolernes antal og størrelser.

Bogen giver et billede af denne kommunes skolevæsen. I en række artikler fortælles om de enkelte skoler. Nogle bidrag går mere end 100 år tilbage i tiden, men ellers ligger hovedvægten på de sidste cirka 50 år. Andre artikler behandler mere tværgående emner som it i undervisningen, pædagogisk-psykologisk rådgivning samt kommunens feriekolonier og lejrskoler. I et større afsluttende kapitel får vi et tilbageblik på 100 års skolehistorie – centralt og lokalt. Stort set kan vi år for hvert år gennem lidt over 100 år læse om, hvad der skete i kommunen og om udvalgte skolelove og an-

dre centralt fastsatte regler. Det sidste er trykt med grå skrift og kan være lidt vanskeligt at læse.

Bogen er illustreret af et stort antal billeder – heraf en del i farver – af bygninger, lærere og elever. Værket afsluttes med en fortegnelse af bogens bidragydere med portrætfotografier samt et register.

Målgruppen er naturligvis primært de personer, som har haft et tilknytningsforhold til kommunens skoler. Men også den alment interesserede læser, der er interesseret i at læse om skoleudviklingen i Lyngby-Taarbæk Kommune, vil finde interessant stof heri.

**25 års Jubilæumsskrift. Otterup
Realskole, 1884-2009. Odense:
Erhvervsskolernes Forlag 2009. 71 s.
Pris ikke oplyst.
Solhverv Privatskole 1934-2009.
Vebbestrup: Solhverv Privatskole
2009. 87 s. Pris ikke oplyst.**

*Af Christian Larsen,
arkivar og forsker, Rigsarkivet*

Temaet for denne årbog er privat uddannelse og privat skolegang. Blandt mange af nutidens privatskoler finder man de tidligere realskoler, der i dag er organiseret i Danmarks Privatskoleforening. To af foreningens medlem-

mer kunne i 2009 fejre jubilæum, henholdsvis 125 år og 75 år, og har i den forbindelse udgivet jubilæumsværker, der skildrer både de to skolers historie, men også realskolens historie.

Mange steder var realskolen den eneste mulighed for at få en eksamen, der adgang til et job inden for den offentlige sektor (f.eks. postvæsenet eller DSB) eller på et kontor, eller som var adgangsbillet til en videregående uddannelse. Det var også tilfældet med Otterup Realskole på Nordfyn. Realskolen var den eneste skole i Otterup og omegn, der fra slutningen af 1880'erne og til begyndelsen af 1950'erne tilbød en adgangsgivende eksamen, nemlig realeksamen.

I 1882 kom jernbanen til Otterup, og der voksede en stationsby frem, som gav kundeunderlag for en realskole, og to år senere fik byen sin realskole. Som så mange andre oprettedes realskolen på lokalt initiativ og med finansiel støtte fra lokalegnen. I 1903 tiltrådte P.A. Dissing som skolebestyrer, og med ham fik skolen en markant leder, der også gjorde sig gældende i samtidens uddannelsesdebat. I 1905 fik skolen for første gang eksamensret, dvs. ret til at afholde realeksamen, og i 1906 købte Dissing skolen. Han drev den sammen med sin søster, Marie Nielsen, født Dissing ("Fru Født"), indtil 1936. Selvom skolen i 1950'erne og 1960'erne fik konkurrence fra Otterup Kommuneskole og Nordfyns Realafdeling i Krogsbølle, har skolen formået at overleve og kunne altså sidste år fejre 125 års jubilæum.

Jubilæumsbogen består af en række

små historier: eleverindringer, ansattes erindringer, skolens historie og dagligliv gennem tiderne i glimt. Hertil kommer hjemmesiden: www.otterup-realskole-historie.dk med billeder, beretninger og undervisningsmateriale fra de gode gamle dage – ikke alt kan komme med, så derfor kan en hjemmeside med supplerende materiale være en udmærket ting.

Ti kilometer nord for Hobro ligger i Vebbestrup Solhverv Privatskole, der oprindeligt var et præliminærkursus. Foruden de egentlige realskoler med eksamensret eksisterede der frem til 1978 et vekslende antal præliminærkurser og realkurser af forskellig art. Nogle af disse kurser var regulære undervisningsinstitutioner med fastansatte lærere, og sådanne kurser kunne få statsanerkendelse og modtage statstilskud.

En af kurserne var Vebbestrup Præliminærkursus, som i 1930'erne og 1940'erne forberedte elever til at tage præliminæreksamen, dvs. almindelig forberedelseseksamen, ved Eksamenskommissionen for Almindelig Forberedelseseksamen. Skolens første bestyrer var Jørgen Graae Rasmussen, der havde været lærer ved Vebbestrup Kommuneskole. Under ham fik skolen ret til at afholde almindelig forberedelseseksamen i 1950 og kunne dermed selv dimittere skolens elever. Udover at være præliminærkursus var skolen frem til 1991 kostskole, hvor eleverne kunne bo, mens de gik på kurset. Graae Rasmussen var skolebestyrer frem til 1968, hvor han afløstes af sønnen Mogens Graae Rasmussen, der virkede indtil 1996; gennem 61 år

af skolens 75-årige virke har den samme familie således været skolens ledere.

Bogen rummer et kapitel om skolens historie (s. 10-23), mens resten af værket er eleverindringer, bl.a. den kendte havemand Søren Ryge Petersen, prælminærelev 1961-63, den nuværende undervisningsminister Tina Nedergaard.

For begge værkers vedkommende er der tale om fornøjelige og letlæst bøger, der uden tvivl vil vinde udbredelse i lokalområdet.

FRI- OG EFTERSKOLEN

Jens Erik Villadsen (red.): Fjaltring Friskole 1884-2009. Fjaltring: Jens Erik Villadsen 2009. 60 blade. 75 kr.

Af Søren K. Lauridsen, rektor, forfatter, VIA University College

Fjaltring Fri- og Udeskole, som er skolens officielle navn i 2009, er som alle friskoler et resultat af et langt og kontinuerligt engagement fra lokalsamfundets side og en holdning til, at skolens værdier skal være anderledes end folkeskolens. Derfor har skolen overlevet.

Friskolen i Fjaltring har i gennemsnit haft cirka 30 elever gennem alle de 125 år, hvor skolen har eksisteret. Der er i øjeblikket 26 elever i alderen 6-14 år, heraf 16 elever i en skolefritidsordning. Der er 3½ lærerstilling og 1 pædagog ansat. For tre år siden blev friskolen også en 'udeskole', dvs.

hver fredag foregår undervisningen uden for skolen. Hensigten er, at børnene skal lære om 'naturen i naturen, nærmiljøet i nærmiljøet og virkeligheden i virkeligheden'.

Friskolen er oprettet i 1884 – og det sker ikke overraskende for lokalområdet med baggrund i forskelligt syn på undervisningen i religion. En kreds af forældre støttet af præsten Markus Lund ønskede, at deres børn skulle have religionsundervisningen formidlet gennem fortælling og sang i modsætning til kommuneskolen, hvor undervisningen foregik gennem remser og udenadslæring. Skolens første lærer og leder Jens Kirkeby, der blev ansat som lærer på baggrund af to vintre på Askov Højskole, var også udleder i brugsforeningen. Samtidig med at man byggede friskolen ved siden af brugsen, blev der også plads til et forsamlingshus, så både andelsbevægelsen og den åndelige vækkelse fik omtrent samtidig en fast base i Fjaltring og Trans sogne.

Fjaltring Friskole blev gennem mange år ejet af forældre kredsen, men er i dag en selvejende institution. I begyndelsen var der ikke fastsat bestemte beløb som betaling for undervisningen, men enhver kunne frit yde efter evne. Det betød naturligvis, at ingen børn af økonomiske grunde behøvede at stå uden for skolen, men det betød også en yderst svingende økonomi. Udskrift af protokollerne fortæller om disse problemer, herunder dagligdagens driftsproblemer med tilbygninger, optagelse af lån i trange tider, men også om indførelse af sløjdundervisning i 1935, indretning af cykel-

stald i 1937, installation af toilet med rindende vand i 1940 osv.

Protokollerne fortæller videre om forhandlinger i bestyrelsen om ansættelse af nye lærere og ledere ved skolen, men i mindre grad om ændringer i forbindelse med den pædagogiske linje. Her er det dog markant, at fortællingens pædagogik både i forbindelse med 'bibelhistorie', Danmarkshistorie, nordisk mytologi og danskundervisningen i øvrigt er i højsædet.

I det hele taget er dannelsen i fokus og i mindre grad kundskabstitlegnelsen og det faglige. Det er også karakteristisk, at der fra 1969 sker en oplagt 'demokratisering' af undervisningen, hvor man kan sige, at efter ungdomsoprøret bliver friskolens dannelse først og fremmest præget af en demokratisk dannelse. Dermed bliver skolen i de følgende år mere kritisk og samfundsrettet end tidligere, dog uden at basis i fortælling og formidling forsvinder. Op i 2000-tallet er skolens værdigrundlag til revision, men det grundtvig-koldske skolegrundlag opretholdes, dog således at skolens engagement i lokalsamfundet opretholdes, samtidig med at det faglige fundament styrkes med henblik på en mere optimal indlæring. Det udviklingsperspektiv kan følges på mange andre friskoler i perioden, men det er også markant og gennem jubilæumsskriftet dokumenteret på Fjaltring Friskole.

Et jubilæumsskrift må naturligvis også rumme omtale og portrætter af skolens ledere. Mest markant står Christiane og Poul Hansen, der var skoleledere i perioden 1919-46,

men også Bodil og Christen Christensen, der senere oprettede Vestjyllands Højskole, er værd at bemærke. På en så forholdsvis lille skole og med få lærere er det klart, at friskolens leder kommer til at stå markant også med sit engagement i det omgivende lokalsamfund.

Jubilæumsskriftet er periodeopdelt og rummer for hver periode en systematisk oversigt over begivenheder i perioden. For hver periode er der en oversigt over, hvordan hverdagen har været sammensat og struktureret. Bogen er forsynet med en række elevfotos fra de forskellige perioder.

Gertrud Friedrichsen og Tina Sørensen (red.): Lille Egede Friskole 1859-2009. Lille Egede: Lille Egede Friskole 2009. 76., 1 dvd-video. Pris ikke oplyst.

Af Søren K. Lauridsen, rektor, forfatter, VIA University College

Friskolen i Lille Egede lidt uden for Skelskør er en af landets ældste friskoler og kunne i 2009 fejre noget så sjældent som 150 års jubilæum. Skolen er med aktuelt 180 elever en af de forholdsvis store og velrenommerede friskoler. I anledning af jubilæet har skolen udsendt et jubilæumsskrift, der markerer træk af skolens udvikling, herunder også Lille Egede Friskoles forsøg på at modernisere friskolen til en fortsat skolemæssig opgave i det moderne samfund.

Men det historiske perspektiv er også i høj grad med i jubilæumsskrift-

et, hvor bl.a. fhv. minister og tidligere bestyrelsesformand for Lille Egede Friskole, nu afdøde Ebbe Lundgaard, har skrevet en fin og indsigtfuld artikel om Grundtvigs opgør med den offentlige skole i 1800-tallet og Christen Kold som den praktiske grundlægger af friskolen i Danmark. Christen Kold havde da også mere end én finger med i spillet i forbindelse med oprettelsen af skolen i Lille Egede, hvor han i 1859 havde været rådgiver for skolens stiftere.

En anden væsentlig historie er fortællingen om skolens første markante leder Diderik Johansen, der var tilknyttet skolen 1862-98. Diderik Johansen havde været elev hos Christen Kold på skolen i Dalby ved Kerteminde og kom til Sjælland som lærer på friskolen, hvor han var gennem 36 år kun afbrudt af en periode i 1864, hvor han deltog i krigen i Sønderjylland. Diderik Johansen var en god pædagog med en fin evne til at formidle og fortælle – og netop disse elementer er stadig en væsentlig del af den pædagogik, der udfoldes på friskolen. I 1868 køber han et husmandssted på Lille Egede Mark, og dermed bliver han ejer af skolen i perioden frem til sin død i 1898. Derefter overgår ejerskabet til skolekredsen, som oprettes på det tidspunkt.

Flere af skolelederne fra forrige århundrede er portrætteret i jubilæumsskriftet. Mest markant er Aage Frandsen, der sammen med sin kone Vera var leder af friskolen 1947-78. Aage Frandsen skildres som den friskoleleder, der både prøvede at forene tradition og fornyelse i skolen og finde ba-

lancen mellem det tætte, hjemlige og de stigende pædagogiske og administrative krav fra myndighederne. Som alle friskolens ledere var han i høj grad også engageret i lokalsamfundet gennem bestyrelsesposter i brugsforeningen og som kirkesanger i Boeslunde Kirke.

Mange familier i lokalsamfundet har bakket op omkring skolen, hvilket naturligvis har været med til at sikre stabilitet og overlevelse. Fra en af disse familier fortæller tre generationer om deres oplevelser og erfaringer fra skolen – de yngste børn Kathrine i 4. klasse og August i 1. klasse er i øvrigt tiptipoldebørn af Birgitte og Christian Rasmussen, der var med til at oprette friskolen i 1859. Deres beretninger – suppleret med andre beretninger fra tidligere elever plus ikke mindst den vedlagte dvd – er med til at give et levende og ægte pædagogisk billede af skolen og dens pædagogik i dag.

Jubilæumsskriftet er fint illustreret og forsynet med kronologiske oversigter over tidligere bestyrelsesformænd, ledere, nuværende bestyrelse og ansatte.

**Erik Back Pedersen m.fl. (red.):
Frøstruphave Efterskoler 1983-2008.
Store udfordringer store muligheder,
en skole med budskab igennem 25
år. Nørre Nebel: Frøstruphave Efter-
skole 2008. 95 s. Pris ikke oplyst.**

**Hammerum efterskole. 50 års jubi-
læum. Hammerum: Hammerup Ef-
terskole 2009. 63 s. Pris ikke oplyst.**

*Af Harry Haue, professor,
Syddansk Universitet*

Da Hammerum Efterskole åbnede i 1959, var der omkring 100 tilskudsberettigede efterskoler i Danmark med tilsammen næsten 10.000 elever. Halvdelen af efterskolerne bekendte sig som skolen i Hammerum til den grundtvig-koldske livs- og skoleopfattelse, og til en del af disse skoler var knyttet til en friskole. For Hammerums vedkommende var der i 1948 blevet oprettet en friskole med baggrund i Gjellerup Valgmenighed, der blev oprettet i 1904 som svar på den stærke indremissionske vækkelse i Midtjylland. Hammerum Efterskole er derfor en typisk grundtvig-koldsk institution, som blev skabt, fordi der var et lokalt/regionalt behov for at supplere den syvårige undervisningspligt. Skoleloven af 1958 havde indført et frivilligt 8. skoleår, som, hvis kommunen ikke ønskede at udbyde dette, i stedet kunne henvise eleverne til en efterskole, drengene om vinteren og pigerne om sommeren.

Byggeomkostningerne beløb sig til 800.000 kr., som for størstedelens vedkommende blev lånefinansieret med

medlemmer af friskolekredsen som kautionister. Kredsen havde selv erhvervet grunden, og en del af byggearbejdet blev udført af frivillige. Hammerum Efterskoles tilblivelseshistorie ligner mange andre efterskoler, der var et resultat af lokale initiativer, som både med rådgivning og finansiering af driftsomkostninger blev støttet af Undervisningsministeriet. Initiativkredsen valgte en bestyrelse, der ansatte et forstanderpar, som derefter ofte i et samarbejde med bestyrelsen ansatte lærerne og det øvrige personale. Mange elever kom fra landet, og det var naturligt for dem at opfatte forstanderparret som husbond og madmoder.

Den nye forstander for Hammerum Fri- og Efterskole var Hans Appel, der fra 1954 var leder af Hammerum Friskole. Hans kone Kirsten Appel måtte som forstanderkone tage sig af en lang række funktioner. Lønnen var beskednen, men arbejdsomfanget overvældende, men denne ubalance blev dækket af et stærkt engagement, og det er næppe forkert at tale om et kald. I 1969 blev skolen ændret til en helårsskole for både piger og drenge. Da folkeskolen tilbød afsluttende prøver i de nye 9. klasser, fulgte mange efterskoler med udtalte betænkeligheder trop.

Ved åbningsmødet i 2009 talte forstander siden 2004, Signe Riis, til de 141 nye elever, 64 drenge og 77 piger og til skolens 17 lærere, en sekretær og fem køkkenansatte, og hun understregede, at en stor del af udbyttet af et efterskoleophold ikke kan evalueres, måles eller vejes. I 2009 var der 263 efterskoler i Danmark med omkring

27.600 elever, og denne særlig danske skoleform er således en succes, netop måske fordi der er tale om en kostskole, der udfordrer eleven til at udvikle deres individualitet i et forpligtende fællesskab. Eller som formanden for Efterskoleforeningen, Troels Borring, udtaler i jubilæumsskriftet: ”På mange måder er det ikke for meget sagt, at den personlige dannelse således giver de unge et kørekort til livet.”

Frøstruphave Efterskole i Lunde mellem Varde og Skjern blev indviet i 1983. Initiativkredsen var folk fra KFUM & K og en tid lang også lokale indremissionske kredse. Rammerne for den nye skole var en nedlagt kommuneskole, og en del af midlerne skulle skaffes ved indsamlinger. På et ekstraordinært repræsentantskabsmøde lod man en spand gå rundt, hvori de 33 medlemmer lagde mere end 50.000 kr. Forældrekrederen havde dermed vist at de tog deres fadderskab til skolen alvorligt. Indre Mission efterskoler havde færre elever end de grundtvig-koldske skoler. En opgørelse i 1979 viste, at 41 procent af elever gik på en grundtvig-koldsk skole og kun 19 procent på Indre Missions skoler. Formanden for bestyrelsen for Frøstruphave 2000-06, Gert Thorø, udtalte i forbindelse med 25-års jubilæet, at: ”Eleverne har nok alle fået en ’oplevelse’ på Frøstruphave Efterskole. Jeg ved også, at rigtig mange elever har oplevet et godt fællesskab, mødt dygtige lærere, har fået noget godt at spise, lært noget og ikke mindst, mødt kaldet til at tro på Jesus Kristus.”

Det er karakteristisk for jubilæums-genren, at der bringes indslag af gamle

elever, gerne suppleret med billedkol-lager fra fester, ekskursioner og sportsarrangementer. Cecilie Baun havde tre søskende, der havde taget både 9. og 10. klasse på Frøstruphave før hende, og hun fremhæver bl.a.: ”Det at skolen bygger på kristendommen og der er et kristent fællesskab, så man kan dele troen med hinanden, synes jeg gør, at man får et mere nært forhold til de venner, man får.” Der er også en tendens til, at de indremissionske skoler lægger mere vægt på det faglige og er mere positivt stemte over for de afsluttende prøver end de grundtvig-koldske skoler.

Efterskolernes jubilæumsskrifter er letlæste, gennemillustrerede og kalejdoskopiske. Målgruppen er jo de gamle elever og deres forældre. Set ud fra en uddannelseshistorisk vinkel kunne man godt ønske sig, at der i disse skrifter blev bragt en mere sammenhængende beskrivelse af skolens udvikling, som kunne bidrage til, at nye generationer af elever og lærere får en kvalificeret historisk bevidsthed om det særlige ved netop den skole, som de har valgt. Efterskoleforeningen har netop taget initiativ til at få skrevet et større værk om denne skoleforms udvikling fra små og få fortsættelsesskoler i slutningen af 1800-tallet til de mange, ofte store og forskellige skoler i dag. Man kan håbe, at den generelle beskrivelse vil være til inspiration for de redaktionsgrupper, der skal udforme de forhåbentlig mange nye jubilæumsværker.

GYMNASIESKOLEN

Lone Hollmann, Marie-Louise Seerup og Finn Thastum (red.): Vestfyns Gymnasium 50 år. Glamsbjerg: Vestfyns Gymnasium 2009. 88 s. Pris ikke oplyst.

Af Børge Riis Larsen, lektor, Slagelse Gymnasium & HF-kursus

I 2009 kunne Vestfyns Gymnasium (VG) fejre 50-året for oprettelsen, hvilket blev markeret med udsendelse af dette skrift.

Sidst i 1940'erne fik kredsen omkring Glamsbjerg Friskole den idé at oprette et gymnasium. I 1956 ansøgte man Undervisningsministeriet om lov til at oprette et studenterkursus. Tilladelsen blev givet, så undervisningen kunne begynde i 1959. Året efter blev kurset til et gymnasium. I de oprindelige vedtægter stod, at skolen skulle være et "grundtvigsk gymnasium", men det var for meget for de 18 omgivende kommuner, "så det blev ændret til, at skolen skulle ledes i frisindets ånd". I det indledende afsnit om skolens første ti år kan vi læse, at det var en stor begivenhed, at grundtvigske skolefolk kunne få den tanke at placere et gymnasium i Glamsbjerg. Dels hadede Grundtvig selv den lærde skole, som han betegnede "den sorte skole", dels var det usædvanligt at bygge et gymnasium i en lille stationsby, idet gymnasierne ellers altid lå i købstæderne.

Skolen begyndte med to klasser og seks lærere, og da man manglede en skolebygning, var man gæster

på Glamsbjerg Hovedskole. Da kurset året efter blev til et gymnasium, skulle det også rumme en treårig realafdeling (8.-10. klasse), og herudover "forærede" friskolen VG én af sine præliminærklasser.

Set med nutidens gymnasielærerebriller på er det sket meget, ikke blot VG's, men i hele gymnasieskolens historie. I slutningen af det første tiår begyndte man at overveje, om tiltaleformen generelt skulle ændres fra De til du. Flere af lærerne anskaffede i tiåret sig gårde og drev landbrug. En anekdote fortæller, at "en lærer i forlængelse af en eksamen måtte bede en af eksaminanderne og censor om hjælp til at indfange en flok tyrekalve, der var sluppet løs". Månedslønnen for en gymnasielærer var 1.200 kr. før skat, og rygning var et anerkendt nydelsesmiddel. Stort set alle lærerne røg, og det var en helt naturlig ting, at eksaminator og censor røg hele eksamensdagen lang. Den nervøse elev kunne endda blive budt en cigaret! En matematiklærer med fuldt skema klarede ved siden af sin undervisning hvervet som regnskabsfører, og resten af papirarbejdet klarede rektor og en administrativ inspektør. Dette skal man så sammenligne med situationen i det sidste årti, hvor rektorkontoret bugner af papirbunker med "Byggesager, økonomioversigter, elevklager, referater af dybt fortrolige samtaler for lukkede døre, bøger og artikler, der helst skal læses" samt en administration, bestående af en rektor, en vicerektor, to inspektorer samt seks sekretærer.

I begyndelsen af 1970'erne holdt en ny type lærere deres indtog. De hav-

de langt hår, cowboybukser, træsko og islandske sweatre. Eleverne sås i fåreskindsveste og armytøj fra overskudslagrene og med palæstinensertørklæde. Pigerne strikkede hønsestrikk. I dette tiår var det ikke almindeligt at købe en studenterhue, når eksamen var bestået. Nogle mødte op til dimissionshøjtideligheden med en lilla ble om hovedet, og ikke alle ville give rektor hånden, når de havde modtaget eksamensbeviset.

I det følgende tiår gled det lange hår og afghanerpelsen stille og roligt ud, men om lærerbilledet fra 1980 (som desværre ikke er aftrykt i skriftet) nævnes, at det leder ”tankerne hen på en vesttysk plakate med terrorismetænkte”.

Det internationale samarbejde har naturligvis ikke manglet på VG. Blandt andet har man i mange år haft en aftale med et gymnasium ved Kiel, hvor en række elever har haft et seks ugers ophold. Specielt for VG er nok turen til Berlin, som elever og lærere besøgte i 1989 kort tid efter Murens fald, og en tur til det nordlige Frankrig i 1999, hvor de fleste af skolens elever og lærere deltog for at opleve en solformørkelse. (Forfatterne er her ikke helt enige i, hvor mange busser man faktisk rejste i. På s. 36 angives otte, mens det på s. 52 er vokset til hele 12).

I det sidste årti er der bygget en HHX-afdeling i tilknytning til gymnasiet, og i 2008 besluttede handesskolen at flytte hele sin afdeling til Glamsbjerg, således at kantine, lærerforberedelsesfaciliteterne og lærerværelset nu er fælles. VG er således blevet en del af et større uddannelsescenter.

Herudover er det blevet besluttet at samle Assens Kommunes 10. klasser samme sted. De gamle klasseværelser er nu blevet til ”læringsrum”, hvor det ikke er let at bevæge sig uhindret grundet de mange ledninger fra elstikkene til elevernes computere.

Første del af skriftet er inddelt efter de fem årtier, som skolen har gennemlevet, mens anden del er tematisk opbygget med artikler om de mange sider af skolens liv, som det har formet sig.

Hæftet afsluttes med en fortegnelse over skolens ansatte i de 50 år. Ikke blot lærerne, men tillige det teknisk administrative personale er her medtaget. Ved nærlæsning heraf kan det undre anmelderen, at det tilsyneladende varede otte år, før der blev ansat en lærer med kemi som fag. Herudover er der en fortegnelse over ”Sceniske og musikalske udfoldelser” gennem årene. På side 21 kan vi læse, at grengymnasiet blev indført i 1972. Faktisk var det ni år tidligere.

Det lille hæfte indeholder en del stof om, hvorledes gymnasieskolen generelt har ændret sig på 50 år. Specielt indeholder det en del om, hvorledes udviklingen har været på VG. Ikke mindst personer med tilknytning til skolen vil finde meget interessant læsestof heri.

TEKNISK UDDANNELSE

Allan T. Nielsen: HTX. 25 år med teknisk gymnasium – fra eksperiment til anerkendelse. Odense: Erhvervsskolernes Forlag 2007. 62 s. 86,25 kr.

Af Susanne Wiborg, seniorlektor, University of London

I 1982 blev HTX føjet til listen over danske uddannelser. Det var en nydannelse i den forstand, at uddannelsen skulle være en teknisk uddannelse på gymnasieniveau. Det var dog langt fra alle, der bakkede op om ideen. Til eksempel var fagbevægelsen skeptisk, idet de frygtede, at EFG-uddannelsen på de tekniske skoler ville blive presset i forhold til praktikpladser. De havde allerede erfaret, hvordan indførelsen af HHX havde gjort det vanskeligere for deres elever at skaffe praktikpladser. Ingeniørhøjskolerne var også lunkne over for foretagendet, da de ikke ønskede en konkurrent til deres eget adgangskursus, teknikum. Men undervisningsministeren, Dorthe Bennedsen fra Socialdemokratiet, trodsede kritikken og etablerede HTX. Det var ikke kun en nydannelse i form af indholdet i uddannelsen, HTX var også med til at bløde op for de skarpe skel i uddannelsessystemet. Enten tog man en gymnasial uddannelse, der var rettet mod videregående uddannelser, eller også en erhvervsuddannelse med direkte adgang til arbejdsmarkedet. Med HTX blev elementer fra de to uddannelser blandet sammen, hvor integrationen af det

teoretiske og praktiske blev kernen i uddannelsen. Uddannelsen var til at begynde med et eksperiment med få elever, som først skulle have gennemført basisåret på EFG (reduceret til et halvt år i 1990). Derefter var der to år på HTX. Indholdet og arbejdsmetoderne blev hentet fra universitetscentrene, som havde eksperimenteret med nye læringsmetoder, bl.a. tværfaglighed og projektarbejde. Disse anvendelsesorienterede metoder blev overført på de to fag, som skulle kendetegne HTX, nemlig teknologi og teknikfag. I dag er undervisningen dog blevet mindre eksperimenterede og mere 'traditionel'.

I 1989 ophørte HTX som forsøgsuddannelse og blev gjort permanent. Samtidigt blev det bestemt, at den skulle give adgang til videregående uddannelser og ikke blot nogle få udvalgte uddannelser, som det tidligere var tilfældet. Den begyndende ligestilling med gymnasiet betød, at HTX begyndte at vokse i antallet af elever og dermed skoler. I 1995 oplevede HTX et løft, idet der blev givet direkte adgang fra folkeskolen til HTX. Uddannelsen blev en treårig studentereksamen på lige fod med de øvrige gymnasiale uddannelser. I 2004 skabte den borgerlige regering et forlig om en samlet gymnasiereform, hvor HTX nu blev en del af en samlet gymnasiestruktur. Alle gymnasiale uddannelser skulle hvile på samme lovgrundlag, struktur, formål og detailregulering.

Bogen fortæller en interessant historie om HTX som den grimme ælling, der bliver til en smuk svane. Vi får en gennemgang af HTX's turbu-

lente historie gennem synspunkter præsenteret af involverede parter i uddannelsen, såsom Finn Arvid Olson, formand for HTX-bestyrelsesudvalget, tidl. undervisningsminister Bertel Haarder, som i mere en halvdelen af uddannelsernes 25-årige levetid har været ansvarlig minister, Jesper Jans, Undervisningsministeriet, Jørgen Mads Clausen, Danfoss-direktør osv., og en række HTX-elever. Der er ingen tvivl om, at HTX er en meget vigtig komponent i uddannelses-systemet, hvilket denne lille jubilæumsbog gør fint opmærksom på, men HTX fortjener også at blive set på med forskningsbriller i en større historisk fremstilling.

Lars Vognsen Jensen: Tekniske uddannelser i Horsens 1857-2007. Fortid nutid fremtid – 150 år. Horsens: Vitus Bering Danmark, Center for Erhvervsrettet Uddannelse 2007. 83 s. Pris ikke oplyst.

*Af Susanne Wiborg, seniorlektor,
University of London*

De tekniske uddannelser i Horsens har fejret 150 års jubilæum, og i den forbindelse er der udgivet en lille bog, der giver et indblik i erhvervsfagernes udvikling. I 1857 blev teknisk skole oprettet under navnet Haandværker- og Sangforeningens Tegneskole. Skolen begyndte med 30 elever til aftenundervisning, og efter 25 år var der kommet nye bygninger til, som husede 265 elever. I 2001 blev teknisk sko-

le en del af Vitus Bering, som var en fusion mellem fire skoler, og i 2005 til et University College. I 2008 blev det omdannet til professionshøjskolen VIA University College. Med denne nydannelse er der blevet knyttet forbindelse mellem håndværksfag og forskning, lærere og pædagoger, som skal medvirke til at styrke det faglige niveau.

I bogen er der en række mænd (kvinder er ikke med), som fortæller om deres tid på teknisk skole og erfaringer fra arbejdspladsen. De giver tilsammen et meget interessant indblik i, hvordan det var at blive uddannet som håndværker, og i de udfordringer, de blev stillet overfor. Det store historiske vingesus oplever man også i fortællingerne. I tømrersvenden Jørn Jensens beretning om 1950'erne fortæller han om, hvordan meget af arbejdet fandt sted hos landmændene. Han trak rundt med værktøjet på en trækvogn og reparerede staldvinduer. Der er et stort spring herfra til Kim Sørensens beretning. Han er i dag i lære som maskinarbejder og har allerede oplevet konsekvenserne af, at en dansk virksomhed bliver opslugt af et internationalt firma. Efter fire måneder i lære blev virksomheden lukket og alle medarbejdere fyret. "Længe leve globaliseringen", udtaler han, hvilket rammende siger noget om de nye vilkår, håndværksfagene nu står overfor. Bogen om tekniske uddannelser i Horsens giver et godt lokalt indblik i dette.

LÆRERE
OG LÆRERUDDANNELSE

**Jørn Buch: Læreruddannelse
1884-1920/2009. Esbjerg:
University College Syd 2009. 101 s.
Pris ikke oplyst.**

*Af Signe Holm-Larsen,
redaktør, Dafolo*

Bogen, der er udgivet i anledning af Haderslev Seminariums 125 års jubilæum, beskriver højdepunkter i seminariets periode som tysk institution og har fokus rettet mod de givne vilkår for, hvordan man kan drive en kulturinstitution i en grænseegn med skiftende nationalt tilhørsforhold. Bogen omhandler primært perioden 1884-1920, hvor Jørn Buch med stort lokalkendskab beskriver den samfundsmæssige baggrund for oprettelsen af seminariet og dets virksomhed, indtil det blev dansk ved Genforeningen. Herefter giver Gudmund Tybjerg en historisk introduktion til seminariets bygningshistorie. I forordet af Carl Holst, formand for bestyrelsen i UC Syd, og Søren Vang Rasmussen, rektor sammesteds, understreges forskellen fra tidsånden ved etableringen i 1884 med national kamp til vor tids Haderslev, hvor hverdagslivet ”efter 125 år og to verdenskrige” afspejler national forskellighed og grænselandets fællesskab. Bogen slutter med seminariets sang med tekst af Sten Kaalø og melodi af Bo Gunge, skrevet til jubilæet i 2009.

I bogen beskrives, hvordan de to seminarier i grænselandet i henholds-

vis Tønder og Haderslev, efter sidstnævntes oprettelse levede side om side med Haderslev Seminarium som det mest tyskorienterede. Efter nederlaget i 1864 blev Tønder Seminarium (oprettet 1788) omdannet til tysk seminarium som ”Normaltypus Tondern” og rettet ind efter ”Normaltypus des preussischen Seminars”, mens Haderslev Seminarium blev oprettet efter denne institutionstype ”som en forlysningsanstalt i det danske Nordslesvig” (s. 7). Undervisningen var bestemt af de tre skoleinstrukser fra 1871, 1878 og 1888, som gradvis øgede det tyske sprogs dominans i Nordslesvig, idet de sydslesvigske skoler allerede siden reformationen havde været tysksprogede. Ved den første instruks i 1871 blev tysk obligatorisk i alle skoler i Nordslesvig med 6-10 ugentlige timer, mens 1878-instruksen gjorde alle skoler i Nordslesvig tosprogede. Endelig beordrede 1888-instruksen al danskundervisning i Nordslesvig afskaffet. Dermed var også skolerne i Nordslesvig rent tysksprogede indtil Genforeningen.

Königliches Lehrer-Seminar in Hadersleben blev åbnet 12. maj 1884 i Mariegårdens aftægtsbolig. Den første leder var dr. Blügel, der blev overført fra seminariet i Tønder sammen med tre andre lærere og 40 seminarister. Læreruddannelsen var femårig og bestod af en toårig præparanddel og en treårig seminariedel. Seminariet fik fra 1910 tilknyttet en statslig præparandafdeling, og der blev tilføjet en internatafdeling ved byggeriet af et Präparandenheim i 1915. Allerede før lukningen af det tyske seminarium i

1920 havde mange studerende forladt det. De fleste var søgt til tyske Lehrerhochschulen og nogle få dansksindede til Jelling Seminarium. Den sidste eksamen blev afholdt 10. marts 1920, og seminariet lukkede to dage efter. Det efterfølgende danske Haderslev Statsseminarium blev sat i gang kort tid efter ved optagelse af nye studerende i Jelling 28. juni 1920.

I afsnittet om bygningshistorien omtaler Gudmund Tybjerg også seminariets nyere historie med bl.a. sammenlægningen i 1989 af de to statsseminarier i Haderslev og Tønder til Haderslev Seminarium i bygningerne i Haderslev og UC Syds nye campus med Haderslevhallen.

Bogen sætter således fokus på en brydsom periode i seminariets historie og illustrerer den rigt med en spændende og velkommenteret billedkavalkade. Bogen er et velkomment bidrag til fastholdelse af en institutionel referenceramme i en tid, hvor læreruddannelsens tilstandsformer skifter med stadig kortere mellemrum. For at finde eksempel herpå behøver man ikke at gå længere end til Haderslev Seminariums egen historie i den sidste halve snes år, idet seminariet i 2002 skiftede navn til CVU Sønderjylland og igen i 2008 til UC Syd. Ved den seneste ændring pr. 1. januar 2010, hvor UV Vest blev indsluset i UC Syd, blev navnet dog ikke berørt.

Med dette jubilæumsskrift er der føjet endnu en brik til den sønderjyske uddannelseshistorie.

Karin Kunzendorf og Sven Fenger (red.): KDAS retro- & prospektivt. 1949-2009. København: Lærerrådet, Københavns Dag- og Aftenseminarium 2009. 88 s. Pris ikke oplyst.

Af Signe Holm-Larsen, redaktør, Dafolo

Bogen, der lever op til sit navn med en kalejdoskopsk mosaik over KDAS i fortid, nutid og fremtid, gør ikke alene status over det store seminariums 60-årige levetid som selvstændig institution, men belyser også mulighederne i et professionshøjskoleregime, som måske ikke på forhånd har været ønskedrømmen for alle, men som nu er den givne ramme for læreruddannelse. Den er opdelt i fire dele: institutionens historie, dens spidskompetencer, det særlige ved KDAS og muntre minder. Bidragyderne er alle nuværende og tidligere medarbejdere ved KDAS, som af redaktørerne er blevet bedt om "at se tilbage med fremtiden for øje" – og det har de gjort med en beundringsværdig hukommelse og stor skriveglæde.

I bogens første del, *Historie/nutid/fremtid*, præsenterer Per Kühlmann, tidligere mangeårig souschef ved KDAS, i artiklen "Rektorerne på KDAS – En erindringsskitse og en samtale" en række levende portrætter af seminariets kun fire rektorer i alt, Hans Puggaard (1949-63/65), Valdemar Kristensen (1963/65-78), Paul Heide (1979-2001) og Kaj Petersen (2001-08), hvoraf han har kendt de sidste tre personligt. Han giver et godt

indblik i deres anstrengelser for at realisere ændringerne i de stadig hurtigere skiftende læreruddannelseslove. Således beskriver han 1950'ernes lærerkorps, som primært bestod af løst-ansatte timelærere, og de aftenstuderende, som stort set alle havde en lang arbejdsdag bag sig, når de satte sig på skolebænken igen om aftenen.

Også det komplicerede rektorskift fra Puggaard til Kristensen beskrives loyalt og konkret. Portrætterne af Valdemar Kristensen og Paul Heide er et personligt vidnesbyrd om et nært og godt samarbejde. I Valdemar Kristensens tid bestod udfordringerne ikke mindst i implementeringen af læreruddannelsesloven af 1966, der afløste 1954-loven. Han tilføjede på seminariet dagundervisning til KDAS' hidtidige aftenundervisning og etablerede hf, også indført 1966, med både dag- og aftenkurser fra begyndelsen.

Da Paul Heide overtog rektorposten på tærskelen til fattig-firserne, var KDAS landets største seminarium, men også her måtte virksomheden på skrump, og udfordringen bestod i som rektor at kombinere undervisningskvalitet og menneskelighed i personalereduktionerne. 1991-loven betød udformning af studieplaner på de enkelte seminarier og decentraliserede tjenestetidsforhandlinger, mens 1997-loven bl.a. fordoblede linjefagene fra 2 til 4.

Kaj Petersens rektorperiode er belyst gennem et velstruktureret interview, hvoraf fremgår, at han så den største udfordring i at tackle ændringsprocessen fra overgangen til betinget CVU i 2002 til dannelsen

af professionshøjskolen UCC i 2008, hvor rektorstillingen blev nedlagt.

Implementeringen af den seneste læreruddannelseslov fra 2006 er her ikke omtalt særskilt, men den tager Laust Joen Jakobsen, rektor for Professionshøjskolen UCC, sig af i artiklen "Læreruddannelsens aktuelle udfordringer". Han beskriver her som en afgørende faktor ved indslusningen af seminarierne i professionshøjskolerne, at med 2006-loven "lovgives der for første gang ikke om læreruddannelsen på en måde, der fokuserer på forsyningssikkerheden i provinsen. Men forsyningen vil stadig være et påtrængende problem" (s. 16). Han belyser tillige læreruddannelsens to andre store udfordringer i fremtiden, nemlig rekruttering af flere ansøgere med bedre kvalifikationer og uddannelsens indhold med hensyn til faglighed, praktik og akademisering og finder, at "udfordringerne til det, man kan kalde de fagpersonlige aspekter ved lærerarbejdet – at have personlig robusthed og overblik til at håndtere mangfoldigheden og uforudsigeligheden i samarbejdet med børn, forældre og kolleger – stadig er et påtrængende problem, som ikke har den opmærksomhed, det kræver" (s. 17). Og han understreger – uden at komme nærmere ind på tidens hotte spørgsmål om læreruddannelsens længde og placering – at målet for læreruddannelsen må være at uddanne lærere, der kan være "værdige voksne i børns liv" og "herre i egen praksis" og ikke "sekunda-akademikere" (s. 18).

I anden del – *Spidskompetencer i et fremtidsperspektiv* – skriver Lone

Wulff og Lakshmi Sigurdsson i artiklen "Blikket, der ser – om det flerkulturelle på KDAS" om institutionens flerkulturelle profil, hvor den store gruppe tosprogede studerende i 2008-09 udgjorde cirka halvdelen af 1. årgang. Lilian Rohde beskriver i artiklen "Film skal ses i biografen – og læreruddannelse skal foregå på seminariet" om de nyansattes indslusning i det faglige arbejde via udvalgsarbejde og om koblingen mellem teori og skolens praksis. Birgitte Hedeskov og Karsten Arvedsen beretter i artiklen "Det praktisk-musiske kursus på KDAS – Performance og tværfaglige arbejdsformer" om det mangeårige tværfaglige samarbejde mellem alle praktisk-musiske fag. Lene Bang-Jensen giver i "Good morning teacher!" et indblik i indhold og betydning af KDAS' toårige internationale linje. Dorrit Mondrup fortæller i "Læreruddannelse døgnet rundt" om det at undervise på aftenafdelingen og om meritlæreruddannelsen. Endvidere analyserer Palle Bendsen i "Hvorfor netop net-undervisning?" barrierer og muligheder i netbaseret undervisning og opstiller en række nødvendige succesbetingelser.

I bogens tredje del, *Det særlige*, skriver Peter Meedom i artiklen "Solskinsøen – Læreruddannelsen på Bornholm, en afdeling af KDAS" levende og praksisnært om opstart og drift af KDAS-afdelingen Læreruddannelsen på Bornholm. Johan Klinge Sørensen beretter i "Som jeg husker det – Faggruppen, fagforeningen og fællesskabet" om bestyrelsesarbejdet i Dansk Magisterforenings Seminariesektion

1973-78 og det fagpolitiske arbejde som tillidsrepræsentant 1981-85, herunder den lokale DM-klubs opståen og "Klokken 17-reglen". Stine Krogholm Knudsen fortæller i "Kender du FIF – En vej ind i læreruddannelsen" om at være dansklærer på Forberedelseskurset for flygtninge og indvandre-re. Anette Bruun giver i "Musikken på KDAS" et indblik i udfoldelserne i seminariets kor, jazzgrupper og bands i hverdag og fest. Boye Beenfeldt gennemgår i "Kunsten på KDAS – eller en kunstnerisk vandring i og omkring bygningerne i Skovlunde" institutionens forskellige rum og områder set i samspillet med deres skulpturer og billedkunst mv.

I *Glimt i øjet*, fjerde del, der overvejende handler om sociale relationer på KDAS, skriver Steen Just i "Nygammelt – dokumentariske erindringer om de pædagogiske initiativer på farmen i 1980'erne" om lærerrådets og diverse udvalgs formelle og mindre formelle aktiviteter ledsaget af et fyldigt og afklarende humoristisk noteapparat. Margit Thorsvang fortæller i "Notabene" veloplagt om personalebladet med fokus på "den personlige dimension i livet" (s. 74). Henrik Hansen beretter i "De Grå Pantere" om skabelsen af KDAS-seniorklub og klubbens virksomhed. Helge Kastrop har teleskopbrillerne på i "Forudsigelser med tilbagevirkende kraft – Gensyn med refleksionerne ti år senere" i nogle ekstra-terrestre refleksioner om mulige og mindre sandsynlige hændelser med relation til dansk læreruddannelse; et enkelt aspekt er dog tydeligvis undsluppet hans skarpe blik:

Eftertiden har allerede indhentet hans forudsigelser med årets skift på undervisningsministerposten fra Bertel Haarder til Tina Nedergaard. Nå, at kunne forudse netop det, er måske også for meget forlangt, og hans skarpe iagttagelsesevne kompenserer så rigeligt for denne detalje. Og endelig runder redaktørerne Karin Kunzendorf og Sven Fenger af i ”Årsfesterne på godt og ondt – som vi oplevede dem i spredt orden” med at invitere læseren inden for i KDAS’ festkultur, som de afslutningsvis lover at videreføre ”med vedvarende energi” på Blaa-gaard/KDAS.

Alt i alt herlig læsning med mange værdifulde oplysninger og skarpt sete iagttagelser fortalt i en letløbende og munter sprogtone. Med dette angiveligt sidste nummer af Kalejdoskop har nuværende og forhenværende medarbejdere ved KDAS ladet proppen ryge af flasken med faktuelle erindringer og tankevækkende refleksioner over institutionens 60-årige liv i hverdag og fest. Og cocktailen er værd at nyde!

UNIVERSITETET

Bjørn Koch Sørensen og Mikkel Balskilde Hansen: Studenterrådet 1932-2007. Jubilæumsskrift i anledning af Studenterrådets 75-års jubilæum. Århus: Studenterrådet ved Aarhus Universitet 2007. 188 s. Pris ikke oplyst.

*Af Else Hansen,
arkivar og seniorforsker, Rigsarkivet*

Studenterrådet ved Aarhus Universitet blev oprettet i 1932, blot fire år efter universitetets begyndelse, og fejrede i 2007 sit 75 års jubilæum. I den anledning udgav rådet et jubilæumsskrift, redigeret af Bjørn Koch Sørensen og Mikkel Balskilde Hansen, der var eksternt ansatte til projektet, men ikke selv med i Studenterrådet.

Der udskilles tre perioder i studenterepolitikens historie. Frem til midten af 1960'erne var *student-as-such* den dominerende linje. Det betød, at studenterepolitikken udelukkende var rettet mod studenterepolitiske forhold, mens større samfundspolitiske spørgsmål blev holdt uden for studenterrådets arbejde. Studenterne i den periode opfattes som meget ”pæne”, og når de lagde vægt på at være velforberedte – og velklædte – bliver det nærmest opfattet som udtryk for deres ringe status. Vi hører dog også kort om 1930'ernes protester mod at indføre trefagsstudium, modstandsaktiviteter under besættelsen, en stor demonstration til Christiansborg i 1951 med krav om forskningsstøtte og økonomisk støtte til de studerende, og de

krav om medindflydelse i slutningen af 1950'erne, som førte til oprettelse af studienævn på flere fakulteter adskillige år før Styrelsesloven.

Fra slutningen af 1960'erne og cirka ti år frem fik studenterpolitikken en helt anden dagsorden. Her tegnes et billede af oprørske og traditionsnedbrydende studenter, som efterhånden får ”ophævelse af den kapitalistiske økonomi” og fagkritik sat højest på dagsordenen. Tilslutningen bag de revolutionære studenterpolitikere var betydelig, men der var også andre grupper af aktive studenter. I 1970 blev Moderate Studenter oprettet, og foreningen fik en flyvende start, da Studenterrådet bojkottede valg til de styrende organer efter Styrelsesloven og dermed sikrede Moderate Studenter en uforholdsmæssig god repræsentation. Flere indlæg bringer indtryk fra denne gruppe, der arbejdede i opposition til Studenterrådet frem til 1999, hvor de to organisationer blev lagt sammen.

Fra 1980'erne skiftede studenterpolitikken igen fokus og blev mere resultatorienteret, og fra 1990'erne har en ny type studenterpolitikere taget over. De beskrives som professionelt orienterede, og de forhandler ikke som deres forgængere frem til midten af 1960'erne med universitetets enerådende professorer, men med konsistorium/bestyrelser med medlemmer, der ikke har deres daglige virke på universitetet.

Flere temaer går igen gennem alle perioder. Studenterrådet har gennem alle årene haft fokus på studenternes økonomiske forhold, hvilket kom til

udtryk gennem 1950'ernes studenterarbejdsformidling og i 1980'ernes SU-kampe. Boligspørgsmålet har også været aktuelt gennem alle årene: opførelsen af studenterboliger på Gustav Wiedsvvej i 1950'erne og 1980'ernes forslag om nødboliger til boligløse studenter. Opførelsen af et egentlig studenterhus i Århus, Stakladen, som blev indviet i 1964, er en vigtig del af Århus-studenternes historie: pengeindsamlinger i 1950'erne, opførelse og ibrugtagning af huset i 1960'erne og senere husets konkurs og universitetets efterfølgende overtagelse i 1991. Rammerne for studenternes indflydelse på universitetets forhold har naturligvis også præget diskussionerne i Studenterrådet, fra de i 1955 fik adgang til at tale for Lærerforsamlingen og fra de første studienævn i 1950'erne, over studenteroprørets krav om indflydelse, Styrelseslovens udmåling af 33 procent af pladserne i konsistorium og oprettelsen af Moderate Studenter – til diskussionerne i forbindelse med indførelse af Universitetsloven i 2003 om antallet af studenter i de nye bestyrelser.

Det er tillige et gennemgående træk, at studenterpolitik gennem alle årene har været *sjovt, spændende og netværksskabende*. Mange kan nævne fester, kærester og gode kammerater som vigtige elementer i enhver tids studenterpolitik.

Bogen er som mange andre jubilæumsbøger opbygget som en samling af erindringsglimt fra årenes fremtrædende aktører, her særligt udvalgt blandt de skiftende formænd for studenterrådet. De 24 små stykker med

bidrag fra alle årtier giver et varieret indblik i forskellige tiders studenterpolitiske udfordringer, og hvordan de er blevet mødt af Studenterrådet, men ingen sammenhængende vurdering af rådets organisation, indflydelse og historie. Det har de to redaktører søgt at råde bod på gennem to oversigtsartikler, som desværre begge bygger på et temmelig magert kildegrundlag, nemlig henholdsvis årsberetninger og studenterhåndbog. Materiale fra lærerforsamling/konsistorium/bestyrelse eller fra fakulteter og studienævn kunne have belyst, hvilken indflydelse Studenterrådet har haft på universitetets virksomhed, ligesom materiale fra Danske Studerendes Fællesråd eller studenterråd ved andre universiteter kunne have belyst særegne træk for det århusianske studenterråd.

Erindringsstykkerne og oversigtsartiklerne berører mange sider af den århusianske studenterpolitik. Bogen indeholder en fin billedsektion, og den giver et mangefacetteret, men også noget fragmenteret, billede af arbejdet i det århusianske studenterråd gennem 75 år.

Lene Nilsson: Fra brud til heling. Magistrenes Universitetslærerforening MU og Universitetslærerforening ULF 1984-1991. U.s.: Dansk Universitetspolitisk Forum 2009. 150 s. Pris ikke oplyst.

*Af Else Hansen,
arkivar og seniorforsker, Rigsarkivet*

Magistrenes Universitetslærerforening (MU) blev dannet i 1984. Dens medlemmer kom fra Dansk Magisterforening (DM), hvor frustration over DM's insisteren på at tilgodese alle medlemsgrupper – og dermed overse de specifikke interesser hos den store gruppe af universitetsansatte – betød, at cirka en tredjedel af universitetslærerne gik fra DM til MU. I den nye forening var særligt naturvidenskaberne og handelshøjskolerne godt repræsenteret, mens mange ansatte fra universiteternes humanistiske dele forblev i DM. MU's ledelse kom til at bestå af folk med betydelig organisationserfaring fra DM.

Den nye Magistrenes Universitetslærerforening blev en arbejdspladsbaseret faglig forening, som koncentrerede sig om universitetslærernes forhold. I første omgang drejede det sig om fordeling af tillæg. DM mente, at tillæggene skulle gå til de lave lønnede magistre på andre arbejdspladser, mens MU mente, at de tilkom universitetslærerne. Senere argumenterede MU for indførelse af bachelorgraden ved de danske universiteter. Foreningen skiftede i 1988 navn til Universitetslærerforeningen (ULF).

Det vigtigste resultat af MU/ULF's

arbejde var nok, at strukturen i DM blev ændret, således at arbejdspladsbaserede sektioner fra 1991 blev en vigtig del af DM's struktur. Da strukturændringerne i DM var gennemført, nedlagde Universitetslærerforeningen sig selv.

MU/ULF fik aldrig mere end cirka en tredjedel af universitetslærerne som medlemmer, og foreningen opnåede derfor ikke at blive forhandlingsberettiget over for Finansministeriet. Til gengæld opnåede ildsjælene i MU/ULF at få etableret gode uformelle kontakter til både ministerierne, erhvervslivet og udenlandske organisationer for universitetslærere, selv om forbindelserne til de udenlandske organisationer blev besværliggjort af AC, der ikke anerkendte MU/ULF.

Historien om denne gruppe af universitetslærere kan nu læses i en publikation fra Dansk Universitetspolitisk Forum, MU/ULF's efterfølgerorganisation. Hovedafsnittet er skrevet af historiker Lene Nilsson, som især bygger sin gennemgang af MU/ULF's aktiviteter på medlemsblade fra MU/ULF og fra DM, men også inddrager mødereferater og interne papirer. Desuden findes en række kortere indlæg fra centrale personer i MU/ULF, hvor der med et personligt udgangspunkt fortælles om begivenhederne op til dannelsen af MU og om arbejdet i foreningen.

Desværre har publikationen et ufærdigt præg. Mange vigtige baggrundsoplysninger bliver først givet i de sidste afsnit. Der henvises til bilag, som ikke er medtaget i publikationen. Korrekturlæsning og layout er mangelfuld.

Det oplyses ikke, hvor de ikke-trykte kilder befinder sig. Det er ærgerligt, for det er en vigtig historie, som Lene Nilsson og Dansk Universitetspolitisk Forum her lægger frem for en bredere kreds. Der sættes fokus på en række af 1980'ernes vigtige universitetspolitiske spørgsmål: budgetstramninger og deraf følgende fyringer; tillægspolitik og fordeling af "fедterøvstillæg"; adgangsbegrænsning og indførelse af bachelorgrad; det påfaldende fravær af kvindelige universitetslærere; forskningsvognning og indtægtsdækket virksomhed. Samtidig fortælles en bid af Dansk Magisterforenings historie fra en tid, hvor universitetslærerne fik brug for at markere selvstændige fagforeningssynspunkter over for deres arbejdsgivere.

HØJSKOLEN

**Niels Ole Frederiksen m.fl. (red.):
Baaring Højskole 1959-2008.
Fortællinger. Asperup: Friis 2009.
216 s. 200 kr.**

*Af Ove Korsgaard, professor,
Danmarks Pædagogiske
Universitetsskole, Aarhus Universitet*

Et år før Baaring Højskole kunne fejre 50-års jubilæum, måtte højskolen lukke og give plads for en efterskole. Det er blevet markeret med en form for gravskrift, *Baaring Højskole 1959-2008*, hvori tidligere forstandere, lærere, personale og elever har skrevet om livet på højskolen gennem et halvt århundrede. Bogen rummer 65 bidrag,

det første omhandler skolens forhistorie, det sidste er en lejlighedsvis, som markerer Baaring Højskoles overgang til efterskole. Når man læser de mange bidrag igennem, er der to personer, der i særlig grad træder frem. Den ene er sognepræst Kaj Thaning, der stod bag skolens oprettelse, og den anden er højskolelærer Jytte Engberg, der underviste i litteratur. Når jeg i denne omtale af Baaring Højskoles historie vil fokusere på disse to personer, er det ikke for at underkende den store indsats, der blev udøvet af andre personer – og her især skolens første forstander Joh. Engberg, gift med Jytte Engberg – men det skyldes at deres virke symboliserer det, som blev kernen i efterkrigstidens højskole, nemlig en ny fortolkning af Grundtvig og en ny forståelse af litteraturens betydning for moderne mennesker.

Selvom Baaring først åbnede i 1959, er den – ligesom Krogerup Højskole – et barn af 2. verdenskrig. Planerne for begge skoler blev udarbejdet under krigen og realiseret efter krigen af to af tidens markante personligheder, nemlig Hal Koch og Kaj Thaning. Hal Koch oprettede Krogerup Højskole i 1946 og Kaj Thaning Baaring Højskole i 1959 – Thaning havde ikke helt samme talent for at rejse penge som Hal Koch og heller ikke de samme forbindelser til samfundets spidser. Men han var til gengæld utrolig vedholdende og ihærdig.

Det spændende ved Baaring Højskoles historie er, at den – sammen med Askov Højskole – kom til at tegne hovedlinjen i efterkrigstidens højskole. Skolens idégrundlag fik stor betyd-

ning for den danske højskolebevægelse, som man stadigvæk kunne tale om på det tidspunkt. Idegrundlaget blev i vid udstrækning udformet på de berømte Asperup-møder, der blev holdt i Laura og Kaj Thanings præstegård i Asperup. Møderne, der blev holdt i 1947, 1949, 1950, 1957, 1959 og 1968, var et mødested for højskolefolk og grundtvigske teologer af tidehvervs observans. Ud over højskoleforstander Johannes Rosendahl, der var initiativtager til møderne, udgjorde tre daværende og tidligere præster på Vestfyn kernegruppen, nemlig Knud Hansen, der blev forstander på Askov Højskole, K.E. Løgstrup, der blev professor på Aarhus Universitet og medlem af bestyrelsen på Askov Højskole, og Kaj Thaning, der skrev en banebrydende doktordisputats om Grundtvig, som fik afgørende betydning for selvforståelse i efterkrigstidens højskole.

En af frugterne af Asperup-møderne var bogen *Højskolen til debat*, der blev redigeret af Johannes Rosendahl og udgivet i 1961. Bogen udgør et højdepunkt i højskolens tradition for refleksion over begrebet højskole. Centralt er her Kaj Thanings fortolkning af Grundtvig, hvor 1832 udgør det skelsættende årstal. Dette år bryder der ifølge Thaning et nyt livssyn igennem hos Grundtvig. Han får nu endelig adskilt det himmelske og jordiske og får et sekulariseret livssyn, som hans højskolesyn udspringer af. Højskolens opgave er i Thanings fortolkning ikke at give folk kristen tro, men at give oplysning om folkelivet og menneskelivet. Denne tolkning af Grundtvig er inspireret af tidehverv og det dermed

forbundne højskolesyn kaldes da også det grundtvigsk-tidehvervske. *Højskolen til debat* er et intellektuelt højdepunkt inden for denne tradition.

Dog er Thanings syn ikke enerådende. Bogen afspejler en vigtig strid, som havde tråde lange tilbage i højskolens historie, nemlig striden mellem 'oplysning' og 'vækkelse'. De to stridsmænd var Kaj Thaning og Jørgen Bukdahl, og stridens æble var Christen Kold og dennes forhold til Grundtvig. Bukdahls synspunkt var, at højskolen var en frugt af Grundtvigs idé om oplysning og Kolds idé om vækkelse. Thaning havde det synspunkt, at Grundtvig og Kold aldrig rigtig havde forstået hinanden. Han ville selvfølgelig ikke fraskrive Kold indflydelse på højskoletraditionen. Men den havde ikke været heldig! Bedst havde det været, om man straks fra begyndelsen havde holdt sig til Grundtvigs syn fra 1832, som Kold ikke havde forstået meget af. Nok underviste Kold efter Grundtvigs verdenshistorie fra 1833, men at bogen var et forsøg på at skrive ud fra et sekulariseret historiesyn, havde Kold ikke forstået, dertil var han for dybt præget af sin tid, specielt af de gudelige bevægelser. Højskolen fik derfor en anden form og et andet indhold, end Grundtvig havde tænkt sig. Det måtte der gøres op med. For Grundtvig har, ifølge Thaning, "mere at sige os i dag end Kold, uanset hvilken indflydelse han fik på højskoletraditionen". Thaning ville bygge Baaring Højskole på den folkelige oplysnings grund, hvis kerne spidsformuleres i slagordet: "Menneske først – kristen så!" Hans ambition var i virkeligheden at

få Kold rensset ud af højskolens idégrundlag. (Det var derfor et brud med Thanings idégrundlag, da man ansatte en 'vækkelsesmand' som forstander i 1993, nemlig Kurt V. Andersen).

Redaktionens stilling til striden kommer til udtryk i det forhold, at Thaning skriver to artikler, så han kan svare Bukdahl i samme bog. Bukdahl blev rasende, da det kom for dagen. Hans gode ven og kampfælles Poul Engberg, kom ham til undsætning i *Højskolebladet*, hvor kampen længe bølgede frem og tilbage. Diskussion om Kold er karakteristisk for højskolefolks måde at debattere på. Højskolesynet debatteres og fremlægges gennem en forholden sig til højskolens fædre og deres indbyrdes relationer. I bogen er der så godt som ingen debat om højskolens praksis, ingen omtale af konkrete højskoler, af eleverne, lærerne, økonomien og lovgivningen. Ej heller er der mange henvisninger til tidens sociale, økonomiske, politiske og samfundsmæssige problemstillinger. Det er synet og idéen, der debatteres.

Den grundtvig-tidehvervske efterkrigshøjskole blev i stor udstrækning en litteratur-højskole, som Baaring Højskole mere end nogen anden inkarnerede. Det markeres allerede ved åbningen af højskolen i 1959, hvortil to af tidens toneangivende litterater skrev hver sin sang: Ole Wivel bidrog med *Der truer os i tiden*, og Thorkild Bjørnvig med *Mørkt er november, løvfaldet slut*. Det er ikke for meget at sige, at Ole Wivels dystre sang blev en af Højskolesangbogens mest populære i 1960'erne og 1970'erne.

Ole Wivel, som på et tidspunkt også

deltog i Asperup-møderne, formulerede idégrundlaget for alliancen mellem litteratur og højskole. I hans artikel i *Højskolen til debat* hedder det: "Litteraturen er højskolens naturlige med-sammensvorner, hvor det gælder om at holde vaagerne aabne. Litteraturen er da ogsaa i dag et hovedfag paa de fleste skoler for voksen ungdom, fordi den skildrer mennesket nu og her, sat i skak af en overmægtig samfundsorden og berøvet arvede forestillinger om livets mening" (s. 161). Ole Wivel pointerer, at digtning har erstattet kirkes prædikestol eller universitetets kateder som stedet, hvor nutidsmennesket søger tilflugt i dets kamp for at genfinde sit livs mening. Det medfører på sin vis en indsnævring, men en nødvendig indsnævring "for den, som drømmer om en fremtid for menneskeheden". For poesien rummer et varsel om en ny tid. "Derfor højskolens fornyede, helt nødvendige optagethed af litteraturen. Et bedre udtryk for den snævring, som ogsaa højskolen har maattet igennem end den moderne digtning gives ikke – for den er saa hensynsløs oprigtig" (s. 162).

Baaring Højskole blev som sagt stedet, hvor dette syn kom til at præge undervisningen. En perlerække af dygtige litteraturlærere blev ansat – med Jytte Engberg som ukronet dronning. I *Baaring Højskole 1959-2008* er der mange vidnesbyrd om, at hendes undervisning og foredrag for mange mennesker blev en skelsættende begivenhed. For enkelte blev den et vendepunkt i deres liv. Hun havde åbenbart en kolossal charme og en stærk erotisk udstråling. Ole Ernst, der var elev på

skolen i 1960-61, skriver: "Vi var alle sammen forelsket i Jytte. Hun fyldte vore sjæle med dansk litteratur, og hun introducerede mig frem for alt til den lyrik, der blev min nære følgesvend de næste mange, mange år... vi var fuldstændig forgabt i Jytte, som sad deroppe og underviste os. Den store, vidunderlige, dejlige dame" (s. 50f).

Jutta Storm, der var elev året efter i 1961-62, skriver i sit tilbageblik: "Faget dansk blev en åbenbaring for mig.... Efter kort tid glædede jeg mig usigeligt til de timer, hvor vi fik introduktion til forskellige forfattere og deres romaner og digte. Vi læste, gennemgik, drøftede forfatterens tanker og meninger. Her fik jeg ikke mindre end "en saltvandsindsprøjtning". Virkningen har aldrig siden forladt mig. Litteraturen har beriget mig gennem hele livet" (s. 62).

Da Hans Hyldested, elev i 1960, besøgte Jytte Engberg på hendes sygeleje i 1983, fortalte han hende, hvor ofte hun siden højskoleopholdet havde vendt tilbage i hans tanker: "For mig havde hun dengang læst litteratur med et voldsomt engagement, ikke æstetisk, men moralsk og med indignation, når det bød sig. Jeg fortalte hende, at jeg stadig huskede – og stadig husker – hendes foredrag om Sigrid Undsets "Kristin Lavrandsdatter", Thomas Manns "Buddenbrooks" og "Doktor Faust". Fra timerne i engelsk litteratur var det især hendes gennemgang af Shakespeares "Julius Cæsar", der blev hængende. Et fotografi af digteren Morten Nielsen stod stadig i vindueskarmen" (s. 48).

Blev Jytte Engberg muse for efter-

krigstidenslitteraturhøjskole, blev Johs. Engberg formidler af den 'ånd', der prægede Baaring Højskole i 1960'erne. Det gjorde han blandt andet som leder af de årlige kurser for højskolelærere, som Baaring Højskole oprettede. Disse kurser blev i 1960'erne og nogle år frem årets begivenhed for mange højskolefolk, som her hentede inspiration til undervisningen den kommende vinter.

Med bogen *Baaring Højskole 1959-2008* bliver vi mindet om et markant og vigtigt kapitel i dansk højskolehistorie, symboliseret af de to personer: Kaj Thaning og Jytte Engberg. Men heldigvis er skolevirksomheden på Baaring Banke ikke slut. I november 2009 fejrede de gule bygninger 50 års jubilæum – nu som ramme om ”Den Rytmiske Efterskole i Båring”.

VOKSENUUNDERVISNING

AOF Sydfyen – 100 års jubilæum.
Svendborg: AOF Sydfyen 2009.
51 s. Pris ikke oplyst.

Poul Wilhelmsen: Past. Present. Future. Voksenuddannelse i Hjørring 1959-2009. Hjørring: VUC Nordjylland, Hjørring afdeling 2009. 30 s. Pris ikke oplyst.

Af Søren Ehlers, lektor, Danmarks Pædagogiske Universitetsskole, Aarhus Universitet

Antallet af voksne, der på den ene eller anden måde er under uddannelse, begyndte at vokse i slutningen af

1950'erne. Der blev dengang skabt en arbejdsdeling, hvor den frivillige sektor organiserede aftenskoleundervisning (ikke-formel uddannelse), mens den offentlige sektor stod for prøveforberedende voksenundervisning (formel uddannelse). Der var imidlertid gennem en årrække et overlap, fordi den frivillige sektor gennem *Oplysningsforbundenes Forberedelseskursus* kunne udbyde prøveforberedende undervisning. Forberedelseskurserne – der også blev kaldt enkeltfagskurser – blev i 1978, hvor de blev overtaget af amtskommunerne, omdøbt til voksenuddannelsescentre (VUC). Begge jubilæumsskrifter skildrer udviklingen af et forberedelseskursus i en købstad, idet AOF Svendborg oprettede et forberedelseskursus i 1959 samtidig med, at Hjørring på amtsungdomsnævnets initiativ fik et *teknisk forberedelseskursus*, der blev etableret af den kommunale ungdomsskoles leder.

Selvom landsorganisationen AOF (Arbejdernes Oplysningsforbund) først oprettedes i 1924, beskriver jubilæumsskriftet fra Svendborg en uddannelsesvirksomhed, der strækker sig over 100 år. *Arbejdernes Aftenskole* var forankret i De Samvirkende Fagforeninger og i Socialdemokratisk Forening og fik efter et par forsøg endelig oprettet en aftenskole, hvor mænd fra arbejderbevægelsens organisationer blev undervist i dansk, regning og tysk. Året efter steg tilslutningen, kvinderne meldte sig, og der blev oprettet hold i bogholderi, samfundslære og håndgerning. Da AOF's landsforbund begyndte at fungere, kom der foredragsrækker og studiekredse,

og snart havde Arbejdernes Aftenskole større tilslutning til engelsk og tysk end til dansk og regning. I 1935, da Arbejdernes Forsamlingsbygning blev opført, fik man egne lokaler.

I 1969 reorganiseres kursusvirksomheden i Hjørring, således en vice-skoleinspektør, der også var AOF-leder, overtog ledelsen. Man oprettede en selvejende institution og sammensatte en bestyrelse med repræsentanter for AOF, FOF (Folkeligt Oplysningsforbund) og LOF (Liberalt Oplysningsforbund). Dette skete samtidig med, at *lov om fritidsundervisning m.v.* trådte i kraft. Den nye lov introducerede det enkeltfagsprincip, som fra 1971 medførte, at man i Hjørring udbød kurser, der gav voksne adgang til at aflægge højere forberedelseseksamen (HF). Allerede i 1974 kom den næste reorganisering, hvor det blev forstanderen for Hjørring Tekniske Skole, der overtog ledelsen.

Begge jubilæumsskrifter er velkrevne og informative. Selvom målgruppen naturligt nok er lokal, har de uddannelseshistorisk relevans, fordi de indeholder detaljer og billeder, der kan være vanskelige at finde i arkiverne. Den omhyggelige kortlægning af de mange aktiviteter, som den relativt store organisation i Svendborg fik etableret ved hjælp af meget forskellig lovgivning, er værdifuld, fordi den dokumenterer, hvordan der til stadighed har været uddannelsesopgaver, som har kunnet løses af den frivillige sektor. For VUC's vedkommende vises det, hvordan de skiftende modeller for udbuddet i Hjørring og omegn gav et stort antal voksne mulighed for

at lægge deres kurs om. Det er tankevækkende at følge forfatterens kortlægning af de mange reorganiseringer og lederskift, der var VUC's vilkår før 2007, hvor endnu en selvejende institution blev dannet. Når Danmark og de øvrige nordiske lande stadig er i første division, når det gælder antallet af voksne under uddannelse, må viljen til omstilling være en af forklaringerne.

UDDANNELSES- OG ERHVERVSVEJLEDNING

Peter Plant: Dansk uddannelses- og erhvervsvejledning 1886-2009. 2. udgave. (SE vejledningsbibliotek). Fredensborg: Studie og Erhverv 2009. 208 s. 460 kr.

*Af Kaaren Skagen,
professor, Høgskolen i Oslo*

Utviklingen innenfor det utdannelsesområdet som kan kalles "veiledning", har vært kolossal de siste tiårene. Ofte brukes begrepet "veiledning" som en sekk hvor forskjellige aktiviteter og forestillinger kan samles – alt fra psykoterapeutiske samtaler til anvisninger, veiledning som undervisningsform i klasserommet og innføringer i praktisk yrkesutøvelse. Peter Plants bok "Fæste" beveger seg innenfor et avgrenset, men likevel vidt felt med en ekspansjonsperiode som går over 50 år tilbake. Plant tar for seg utviklingen av det som nå kalles karriereveiledning, tidligere kalt yrkes- og studieveiledere. *Fæste* er et ambisiøst

forsøk på å dekke en lang historisk periode (1886-2009) i dansk veiledningshistorie.

For å plassere det lange spennet innenfor de 200 sider boken inneholder, må Plant gjøre et utvalg. Det fører til at han bruker forholdsvis knapp plass på den eldste perioden (1886-1940) som er konsentrert om de to navnene Alfred Lehmann (1858-1921) og Poul P. Bahnsen (1899-1960). Tidens internasjonale og sterke tendens innenfor psykologi og pedagogikk til å vende seg til naturvitenskapen for å studere og forstå anlegg for forskjellige fag og for yrkesutøvelse blir trukket frem. Denne delen av boken bringer frem interessant stoff også for en norsk leser. Helga Eng, en av de første profesorer i pedagogikk i Norge, var også en del av den eksperimentelle pedagogikken som ønsket å bruke såkalte psykotekniske prøver til bedømmning av menneskelige egenskaper. Denne første del av boken ligger i stor grad innenfor et personorientert, idéhistorisk perspektiv.

I perioden etter andre verdenskrig vinner yrkesveiledningen frem først ved yrkesveiledere ved arbeidskontorene, deretter ved fremvekst av rådgivere på grunnskolene. Det oppstår en skoleveiledning ikke minst ved at det opprettes stillinger for skoleveiledere, og studieveiledningen får feste i høyere utdanning. Plant har gitt den politiske siden av saken god plass i denne perioden, og går gjennom de politiske vedtak som skapte grunnlag for veksten av veiledning som praktisk virksomhet.

Plants fremstilling gir et allsidig

bilde av den historiske bakgrunnen for utviklingen av veiledning som en selvstendig og voksende virksomhet. Hans fremstilling er nok sterkt preget av de gode intensjoner som har ligget bak veiledningens fremvekst.

På ett område kunne jeg ønsket meg en grundigere drøfting. Det gjelder veiledning som profesjonell virksomhet og veilederen som profesjonell yrkesutøver der Plant viser til den danske ordningen med klasselærere som veiledere – i motsetning til ordninger der yrkesveiledning blir skilt ut og samlet i heltidsstillinger, jfr. den norske ordningen med skolerådgivere.

Plant går etter min mening ikke grundig nok inn på begreper som ”profesjonalisering”, ”profesjonell” og ”profesjonalitet”. Han viser riktignok her til Erling Lars Dales begrep om ”pedagogisk kompetanse”. Dette er muligvis riktig gjengitt, men uansett er det mildt sagt overraskende å bruke begreper som ”praksis” og ”didaktikk” slik Plant gjør. Han opererer med et snevert praksisbegrep som verken omfatter refleksjon eller ferdigheter i tilrettelegging og vurdering. Og det er heller ikke godt faglig håndverk å lage et begrep om didaktikk som ikke har noe med elever å gjøre, og heller ikke med refleksjon! Kapitlet om veiledningsutdanning er ikke blant de sterkeste i boken.

Det har vært en veldig ekspansjon i både karriereveiledning og andre former for veiledning de siste årtiene. I 1960-årene var det 30 000 medlemmer i The American Personal and Guidance Association, og i Danmark arbeidet omkring 4 000 mennesker med

studie- og yrkesveiledning i 1980-årene. Plant gjør rede for er denne veiledningens uavklarte forhold til samfunnsmaktene, men utnytter ikke alle muligheter her. Veiledningen som pedagogisk idé og strategi fremtrer som myk, mild, vennlig og dialogorientert, men dens oppgave er å tilpasse til et utdannelses- og arbeidsmarked. Det er i og for seg både nødvendig og i mange tilfeller nyttig. Men her kunne veiledningens selvrefleksjon vært både dypere og mer omfattende. Steinar Kvale sa følgende i et foredrag for noen år siden: "Når jeg hører ordet veiledning, tenker jeg på mafia". Han siktet her særlig til veiledning som undervisningsform der veiledningen ikke forberedte for eksamen, men gav illusjoner om at dialogen var alt.

I 1990-årene hadde enkelte norske (fag)miljøer ambisjoner om å utvikle veiledning til den nye pedagogiske metoden i skolen. Dette var også inspirert av en teknologioptimisme der man trodde at utdeling av datamaskiner til elever ville gjøre læreren overflødig. Veiledning som pedagogisk løsning ble anbefalt på høyt politisk hold. Boken kunne tjent på en drøfting av veiledningens grenser og realisme. Hva er egentlig et realistisk nivå for hva veiledning kan oppnå, og hva er ubegrunnet optimisme? En gjennomgang av faglitteratur om veiledning viser en gjennomgående optimistisk og rosenrød tone, og her kunne Plant med sin stor kunnskap om veiledning gått grundigere til verks enn han gjør i sitt kapittel 14 om dette.

Det har vært arbeidet i mange land for å utvikle egne veilederutdannelser

helt til masternivå. Dette er en del av den generelle tendensen til akademisering og profesjonalisering. Det reiser spørsmålet om veiledning som yrkesutøvelse trenger en egen utdanning på så høyt nivå. Plant gir inntrykk av å applaudere utviklingen mot heltidsansatte veiledere som har egen veilederutdanning som bakgrunn. Spørsmålet er likevel om det å være veileder krever så mye kunnskap og så spesifikke ferdigheter at det må en separat utdanning til. I denne fremjublingen av veiledning som pedagogisk metode og grunnlag for en ny profesjon ligger mye uklart tankegodt. Det er vel tegn som tyder på at kunnskapsområdet er blåst opp, og at arbeidet både som karriere (yrkes)veileder eller andre typer veileder best kan løses som en deltidaktivitet.

Dette svarer bedre til veiledningens plass i skole og undervisning og i yrkes- og profesjonsutdannelse, og da kan veilederen basere sin profesjonalitet på sin egen fagutdanning. I samspill med kunnskap om og ferdigheter i veiledning kan en kombinert utdanning bli den beste løsningen for de oppgavene som skal løses.

Plants bok har et tiltalende pedagogisk format og er forsynt med korte sammendrag og sammenfatninger, og det egner seg godt i en bok som nettopp er beregnet på bruk i utdannelser.

RELIGION

Edith Aller: Børns bibelhistorier – sprogbrug, historie og funktion. Frederiksberg: Aros 2009. 352 s. 349 kr.

Af Nina Christensen, centerleder, Danmarks Pædagogiske Universitetsskole, Aarhus Universitet

Pionerarbejde om børns bibelhistorier. – Gennem Edith Allers bog får læseren et grundigt indblik i danske bibelhistoriers karakteristika, deres historie og forskellige analytiske tilgange til teksterne. Det er et yderst spændende materiale, Edith Aller med meget stor grundighed har fremdraget og fremlægger for den alment interesserede læser med sin bog. Bogen kan ses i forlængelse af Allers ph.d.-afhandling *Den bibelske fortællings sprogbrug* (2003), der var en tekstlingvistisk og narratologisk undersøgelse af tolv bibelske fortællinger.

Genstanden for Allers undersøgelse er i dette tilfælde bibelhistoriebøger og børnebibler for børn og unge, som har været brugt i skole, hjem og kirke fra begyndelsen af 1700-tallet og til i dag. Bibelhistorier defineres som ”en bog, der rummer en samling parafraser af de vigtigste bibelske fortællinger, oftest ordnet efter den bibelske kronologi og oftest beregnet på børn” (s. 11). Ifølge den meget grundige registrant, som Aller udarbejdede i forbindelse med ph.d.-afhandlingen, og som er ført op til i dag i bogudgivelsen, omfatter Allers tekstkorpus 186 tekster. Disse sættes ind i en skole-kir-

ke- og samtidshistorisk kontekst, og udvalgte eksempler underkastes grundige tekstanalyser særligt med henblik på at beskrive bibelhistoriernes sprogbrug og funktion. Allers ambition er således at forene et overblik over en meget stor tekstmængde med tekstnære analyser og historisk redegørelse. Det er på en gang en stor styrke og en svaghed ved bogen. Der er dog ingen tvivl om, at den ambitiøse tilgang er et bevidst valg.

Børns bibelhistorier er disponeret således, at der efter et indledende afsnit, hvor bibelhistorien afgrænses som genre, veksles mellem historiske afsnit og nærlæsninger af konkrete eksempler. Allers hensigt med denne opbygning er, at den læser, der primært er interesseret i tekstanalyse, kan læse disse kapitler, mens den historisk interesserede kan fravælge tekstanalyserne. De historiske afsnit indledes med et kapitel med fokus på Johann Hübners første danske bibelhistorie fra 1728 til midten af 1700-tallet. Derefter dækker tre historiske kapitler perioden frem til junigrundloven og tre perioden frem til vor tid. I disse kapitler viser Aller tydeligt, i hvor høj grad love og bekendtgørelser på skoleområdet påvirker udgivelser af bibelhistorier for børn. Skolens historie knyttes til kirke- og samtidshistorie samt lejlighedsvis barndoms- og børnelitteraturhistorie.

Når bogen er bedst, formår Aller dermed at skrive en form for bibelhistoriens kulturhistorie, der forener en række vidensfelter på yderst oplysende vis. Hvor Aller i de første par historiske kapitler udvælger prægnan-

te eksempler og sætter dem i relation til den historiske kontekst, tenderer hun dog i de senere, særligt i kapitel 8, mod at opremse værk efter værk, således at teksten mest fremstår som en gennemgang af ”det udkomne”. Dette kan ses som et tegn på grundighed og er naturligvis praktisk for den læser, der søger oplysninger om en specifik udgivelse. Men det giver også læseren en oplevelse af at bevæge sig på grænsen af den encyklopædiske genre, hvilket ikke nødvendigvis harmonerer med ambitionen om at lave en fremadskridende kronologisk fortælling. Kan man se bort fra dette, får Aller fremskrevet en yderst spændende fortælling om skiftende tiders syn på de bibelske fortællinger, fra 1700-tallets fremlægning af teksterne som den skinbarlige historiske sandhed om verdens tilblivelses- og udviklingshistorie til vor tids præsentation af de bibelske fortællinger som religiøse tekster, der er åbne for fortolkning.

I de tekstanalytiske kapitler analyserer Aller med stor omhu velkendte bibelske fortællinger fra forskellige perioder. Analysemetoden er tekstlingvistisk og narratologisk, og analyserne fungerer samtidig også som en form for introduktion til og lærebog i denne metode og dens anvendelsesmuligheder i forhold til bibelske tekster for børn. Hvert af de seks analytiske kapitler har et bestemt fokus, og læserens blik rettes derigennem mod fortællingernes aktørmønstre, handlingsmønstre, temporalitet og kausalitet, parafraseringsformer, gentagelser og kommentarer samt dramatisering. Analyserne gør Aller i stand til me-

get præcist at påpege, hvordan selv små forandringer i bibelens fortællinger skaber store forskelle i udlægningen og den potentielle fortolkning af teksten. Man bliver gennem læsningen af analyserne simpelt hen forbløffet over, hvor forskelligt det samme grundstof kan formidles og bliver formidlet til børn.

Bogens intention er at bringe kendskabet til kilderne, analysemetoden og det historiske stof ud til en bredere kreds af læsere, end det var muligt i den ph.d.-afhandling, hvis fokus var tekstanalyser af et begrænset korpus af tekster. Denne formidlende ambition viser sig i et klart sprog, et tydeligt engagement i stoffet samt en stor vilje til oplysning, og forfatterens åbenbare interesse i stoffet smitter langt hen ad vejen læseren. Den formidlende hensigt viser sig også i et utrolig rigt billedmateriale, idet bogen er gennemillustreret med et væld af farvebilleder. En række af disse illustrationer, særligt gengivelser af de ældre tekster, fungerer udmærket som dokumentation, i andre tilfælde bringes illustrationerne tilsyneladende primært som en form for dekoration. Jeg gætter på, at formålet med at bringe dem er at gøre bogen appetitlig, og det virker også på et umiddelbart plan. Men når nu forfatteren analyserer bibelteksterne så grundigt, så undrer det mig, at hun ikke også i nogen grad forholder sig analytisk til billedeksemplerne.

Med ambitionen om at nå et bredere publikum går Aller på kompromis med de akademiske dyder. Generelt henvises der præcist med sidetalhenvisninger ved citater fra sekundærlit-

teraturen, men ikke ved henvisninger til primærlitteratur. Hensigten er sikkert at lette læsningen for den almindeligt interesserede læser, men det skæmmer en bog, der er karakteriseret ved grundighed, og gør den mindre anvendelig for andre og kommende forskere. Helt undrende står jeg over for, at bogen ikke indeholder en liste over anvendt sekundærlitteratur. En del nævnes naturligvis i de fodnoter, der omvendt viser troskabet mod den akademiske genre, men her optræder tydeligvis kun en lille del af alt det materiale, bogens historiske og analytiske afsnit bygger på. Jeg har fuld forståelse og respekt for, at forfatteren ønsker at bringe sin meget store viden på området ud til en bredere kreds, men til dette hører også at viderebringe viden om, hvilke værker denne viden bygger på og skal ses i forlængelse af.

Børns bibelhistorier – sprogbrug, historie og funktion er således ikke noget homogent værk. Som læser bevæger man sig med stoffet i forskellige retninger: ud ad interessante hovedveje, ad overraskende biveje, men af og til også ind i blindgyder. Man oplever en form for dobbelt henvendelse i kraft af at henvendelsen kommer fra en lærd forsker, der har lavet yderst indgående læsninger af sine kilder, og fra en formidler og pædagog, der vil nå relativt bredt ud med sit stof og sin viden. Endelig bevæger man sig ved en fortløbende læsning af bogen ind og ud af en række teksttyper: det historiske overblik, de grundige tekstanalyser og de encyklopædi-agtige tekstgennemgange (f.eks. s. 158-73). Det samlede indtryk bliver dermed noget fragmen-

teret. Men man oplever også, at man som læser for første gang har fået indblik i et stort og yderst interessant materiale af en engageret og vidende forsker, formidler og pioner på området.

BIOGRAFIER OG ERINDRINGER

Dan. Ch. Christensen: Naturens tankelæser. En biografi om Hans Christian Ørsted. København: Museum Tusulanum 2009. 2 bind (1209 s.). 498 kr.

*Af Børge Riis Larsen,
lektor, Slagelse Gymnasium & HF*

Navnet H.C. Ørsted (1777-1851) bør være kendt af alle. Og der mangler da heller ikke litteratur om ham.

Forfatteren til dette store værk er historiker og ikke naturvidenskabsmand, men man kan mærke, at han har sat sig grundigt ind i Ørsteds forskning generelt og ikke mindst tidens ideer om kemi og fysik. Blandt Ørsteds største fortjenester var, at han blev udnævnt til professor i fysik ved Københavns Universitet. Han opdagede elektromagnetismen i 1820 og fandt fire år senere en metode til som den første at fremstille (ikke helt rent) aluminium. Han oprettede samme år Selskabet til Naturlærens Udbredelse. Og fem år senere oprettedes Polyteknisk Lærestanstalt efter opfordring bl.a. fra Ørsted, som blev dens første direktør. Herudover kender vi ham også som indfører af en række navne og størrelser (ilt, brint og kvælstof samt vægt- og varmemfyldte).

Da Ørsted blev immatrikuleret på Københavns Universitet i 1794, var der ikke noget selvstændigt kandidatstudium i naturvidenskab. Ørsted blev derfor uddannet farmaceut. Ved hans død i 1851 var der ud over Den Polytekniske Lærestanstalt oprettet et naturvidenskabeligt fakultet ved Universitetet.

Men Ørsted havde ikke succes med alt. Han vendte i 1803 hjem fra en længere dannelsesrejse blandt andet til Paris ”som en anden person, knækket videnskabeligt af det franske Nationalinstitut og personligt af jomfru Probsthein”. Han havde ”kompromitteret sig” ved at tage den ungarske kemiker J.J. Winterls spekulationer alvorligt, og dermed bekræftede han ”sine kritikeres dom om at være en halvforrykt mystiker”. Og herudover var en forlovelse røget efter hans flerårige fravær fra kæresten.

Bogens titel er ret beskeden. Det er ikke blot en biografi om Ørsted. Vi kommer langt omkring ham og hans samtid. Vi læser en del om hans kendte bror Anders Sandøe, men også om andre søskende. Det gælder således Niels Randolph, som faktisk blev sigtet for mord, fornærmelser og trusler. Han blev dømt og landsforvist, trådte ind i den russiske zars hær for at kæmpe mod Napoleon og mistede livet ved et slag ved Leipzig. Broderen Jacob karakteriseres som bedrager, og Herman nævnes for sine uindløste panter.

I 1824 udvandt Ørsted grundstoffet aluminium fra lerjord, uden at denne opdagelse blev ”blæst op til noget særligt”. Tre år senere besøgte den tyske kemiker F. Wöhler ham

og fik hans tilladelse til at gå videre med eksperimenterne med fremstilling af grundstoffet, da Ørsted ikke selv kunne afse tid hertil. Da den tyske kemiker kom hjem, forsøgte han at fremstille aluminium efter Ørsteds metode, hvilket imidlertid ikke lykkedes. Wöhler arbejdede videre med sagen og fik fremstillet helt rent aluminium. Dette bevirkede, at det var ham, der i en årrække blev regnet for den, der først fremstillede grundstoffet, uden at Ørsted tilsyneladende lod sig mærke med det. Han havde åbenbart et ret afslappet forhold til prioritetsspørgsmålet. Christensen skriver i den forbindelse, at det er ”påfaldende, at nogle af hans landsmænd ihærdigt har insisteret på, at Ørsted kom først – både i forbindelse med jubilæet i 1920 og siden hen”. Og: ”De danske videnskabshistorikere har intet føjet til historien om aluminium andet end nationalstolthed”. Havde de nemlig gjort sig den ulejlighed at se efter i Ørsteds arkiv, ville de måske have fået øje på hans noter til en forelæsning fra 8. januar 1828, hvor han havde bemærket, at hans eget aluminium kan have indeholdt lidt ”kaliær” (”ær” stod for metal i Ørsteds terminologi). Så her skal der tilsyneladende skrives lidt om i nogle kemilærebøger.

En af de ting om Ørsted, der har været diskuteret en del i eftertiden, er hans forhold til matematik. Han var næppe stærk i dette fag, hvilket bevirkede, at Newtons teoretisk-matematiske fysik blev indført så sent herhjemme. Faktisk var den newtonske fysik så tidligt som i 1763 blevet behandlet af Sorø-professoren Jens Kraft i det sto-

re værk *Forelæsninger over Mekanik*. Men Newtons love ses ikke i Ørstedes lærebøger. Hans efterfølger som professor i fysik ved universitetet var Carl Holten. I hans lærebog i mekanisk fysik finder vi heller ikke den newtonske fysik før i 1881.

Ørsted var ikke blot en stor naturvidenskabsmand, han var også ”forskningspolitiker” og initiativtager samt satte sit personlige præg på det almene åndsliv i romantikkens tidsalder.

Værket er let læselig og er efter min mening ikke blot for interesserede i fysik og kemi, men tillige for alle ”kvalificerede lystlæsere”. De er uden tvivl det vigtigste materiale, der er udkommet om H.C. Ørsted og hans tid på dansk. Det illustrative materiale er stort og flot.

Skulle jeg komme med en kritisk kommentar, skulle det være, at bøgerne er forsynet med slutnoter. De befinder sig i det andet bind, så mens man studerer det første, skal man have det andet voluminøse ved sin side, hvis man ønsker de uddybende kommentarer herfra. Jeg havde foretrukket fodnoter.

Alfred Oftedal Telhaug:
Ensomhet og fellesskap. Erindringer om forskning og formidling. Oslo: Didakta 2009. 350 s. 390 norske kr.

*Af Peter Ussing, fhv.
skoledirektør, Løgstør Kommune*

En af Norges betydeligste skolemænd, vel den betydeligste nulevende skoleforsker, Alfred Oftedal Telhaug, har skrevet sine erindringer, *Ensomhet og fellesskap*. Det er der kommet en stor bog ud af, som man læser med stigende optagethed. Ikke bare for at kende Telhaugs liv og karriere, men lige så meget for at lære, hvad der har rørt sig i norsk skoleliv siden anden verdenskrig. Og her er der altid noget at lære for en dansker. Selvfølgelig handler bogen om Telhaug. Det indledende kapitel hedder *Med meg selv som forskningsobjekt*, men bogens forfatter optræder næsten altid i sammenhænge, der belyser de pædagogiske situationer i tiden og de mennesker, han har samarbejdet med. Dermed rækker den ud over bare at være en erindringsbog.

Alfred Oftedal Telhaug blev født 1934 i en præstegård på Karmøy nord for Stavanger. Faderen var altså præst, et særpræget menneske, vistnok ikke nogen stor teolog, men en fremragende prædikant, for, som sønnen skriver, ”han talte ikke om andres problemer, men om sine egne og allmenmenneskelige vansker.” Det var et kristent hjem, hvor udgangspunktet var, at mennesket er syndigt og Gud almægtig. Derfor kom den daglige andagt og bøn til at rumme to elementer, beken-

delsen og ønsket om Guds hjælp. Det hører med til billedet, at han gav Alfred John Stuart Mills bog *Om friheten* i julegave, da han var kommet i gymnasiet. Hjemmet er ikke skildret ukritisk og ikke uforstående. Skildringen af faderen, moderen og hjemmets værdigrundlag vil have en blivende plads i memoirelitteraturen.

Drengen Alfred blev sat i den lokale skole med undervisning hver anden dag. Her fik han en kvindelig lærer med to ufravigelige principper: Hver dag forlangte hun 45 minutters fuldstændig stilhed fem gange om dagen og til hver time en nyspidset blyant. På grund af krigen og faderens stærke antinazistiske holdning blev det dog til flere flytninger med forskellige skoler. Datidens folkeskole mødte eleverne med præstationskrav og kontrol. Telhaug fortæller: ”Vi gikk aldri til skolen med likegladhet i sinnet. Vi hade lekser hver dag, og i det minste i to af dagens seks timer i storskolen sat vi lenge årvåkne med spørsmålet herjende i bevisstheten: Blir det min tur i dag. Slår han ned på meg?” (s. 49).

Fra folkeskolen gik turen til real-skolen i Skudeneshavn, og det var en helt anden kultur, idet lærerne repræsenterede en ”verdslig nytelseskultur som var folkeskolens lærere fremmed.” – ”De viste sig ikke på be-dehuset, og ingen av dem deltok i me-nighetsrådsarbeet.” (s. 56) Og med enkelte undtagelser deltog de heller ikke i foreningsarbejdet og kulturli-vet. Lærerne leverede en uinspireret undervisning, som ikke kunne skjule, at nogle af dem kedede sig og var dår-ligt forberedte. Timerne blev domine-

ret af overhøring og gennemgang af nye lektier.

Katedralskolen i Stavanger er den tredje skolekultur, som Telhaug skriver om. Han betegner lærerne som de bedste af dem, der ikke kunne skaffes stillinger til ved universiteter og højere læreanstalter. Og dog havde de set deres bedste tid og virkede trætte. En af dem, lektor Åsmund Johansen, vil få sin plads i galleriet over de sære lærerpersonligheder, som den tids skoleele-ver overalt i verden livet igennem prø-ver at fortrænge.

Det var så de første ca. 90 sider, og herefter følger 20 sider om uddannel-sen. Efter et halvt år som lærervikar, derefter aftjening af værnepligten og en tid som journalistelev blev det til den toårige studenterlinje ved Oslo offentlige lærerskole, to glæderige år, som dog ikke førte til arbejde i grund-skolen. Han blev magister i 1962 med en afhandling om Knut Hamsuns syn på opdragelse og skole. De følgen-de fem år var han lektor på lærersko-len i Trondheim, og fra 1967 ansat ved pædagogisk institut ved Norges Lær-erhøjskole, stadig med base i Trond-heim. Dog afbrudt af tre år ved Norsk center for barnforskning. Han blev dr.philos. i 1990 på en afhandling om *Forsøksrådet for skoleverket – en analy-se af et centralt innovationsorgan*.

Dette er rammerne om en betydelig indsats i pædagogikkens tjeneste, som formidler og foredragsholder, som forfatter og deltager i offentlige udred-ninger og som redaktør af *Norsk Pæ-dagogisk Tidsskrift* og *Norsk Årbog for Uddannelseshistorie*. Det vil her føre alt for vidt at referere de opgaver, han

kom til at udføre alene eller i samarbejde med andre, ligesom det vil være umuligt blot at liste op de mest betydningsfulde af de norske skolefolk, han kom i berøring med, og som omtales i erindringerne. Af større interesse for danske læsere er det vel også at vide, hvordan har forholdt sig til tidens pædagogiske strømninger.

Omkring midten af 1900-tallet var pædagogikken især knyttet til psykologien. Påvirkningerne kom især fra Amerika med John Dewey som det store navn. Psykologiens dominans havde naturligt nok sammenhæng med tidens videnskabsoptimisme og tro på den empiriske forskning, men inden for pædagogikken var der vel også tale om en frigørelse fra traditioner og især skolens kulturelle og religiøse bundethed. Det var tilsyneladende en værdifri pædagogik, og som Telhaug bemærker (s. 120), var det ”så at si ikke ”dannet” å bringe politikken inn i pedagogikken”. Han fortsætter: ”Jeg var til en vis grad en avviker. For ut fra min oppfatning dreidde pedagogikken seg om de store sammenhengene og om de viktigste spørsmål i livet, slik de artikuleres historisk, filosofisk og politisk. Det dreidde sig om eksistensielle anliggender, som involverte oss personlig.”

Modstrømmen kom i slutningen af 1960'erne, i reglen tidsfæstet til det såkaldte ungdoms- eller studenteroprør, selvom den vel har været latent til stede allerede før. Inspirationskilden var bl.a. Frankfurterskolens formulering af en nymarxisme med bl.a. Herbert Marcuse og Jürgen Habermas som de mest fremtrædende. Telhaug opfat-

ter oprøret som et skisma mellem den traditionelle konservative moral med dens vægt på patriotisme, religion og respekt for autoriteter på den ene side og på den anden side den ”nye liberale moralen med dens betoning av menneskerettigheter, likestilling, frigjøring, ulydighet” (s. 169f).

Denne venstreradikale bevægelse var, som Telhaug siger, imod så meget og for så meget. I pædagogiske sammenhænge opfattede den barnet som subjekt, dvs. eleven som selvstyrende i modsætning den instrumentalisme, der opfatter eleven som en ting, et objekt, der bliver styret af en pædagogik, baseret på psykologiske love. Det venstreradikale synspunkt blev bl.a. fremført af Erling Lars Dale i bogen *Pedagogikk og samfunnsdsforandring*, (1972).

Telhaug modtog ikke den nye bevægelse ukritisk, men den virkede stærkt inspirerende på hans forskning og formidling, hvad det 70 sider store kapitel *Venstreradikalisme og fellesskap* er et tydeligt bevis på. Det er et væsentligt bidrag til norsk skolehistorie, og blot et af de mange projekter skal nævnes her, studiet ”Atferdsproblemer og holdningsdannelse” sammen med Peter Aasen 1982-84. Titlen viser en ny fokus i skolen, studiet af de adfærdsproblemer, der knytter sig til den moderne socialiseringssituation, og studiet af didaktiske principper og tiltag, der har at gøre med det holdningsdannende arbejde i skolen og i hjemmene.

Ud fra en dansk synsvinkel er det interessant at bemærke, at et sådant projekt, der beskæftigede sig med op-

dragelse, kunne gennemføres i Norges, mens vi her i landet var lammet af følgerne efter indoktrineringsdebatten. (Ikke desto mindre talte Bertel Haarder på skoleledernes årsmøde i 1984 om en ”opdragelsestomhed i hjemmene og en indholdstom i skolens fag.”)

Mens venstrepradikalismen spillede på dialektikken mellem individ og fællesskab, synes den følgende trend nok at lægge op til en stærk individualisme og en ny liberalisme med decentrale træk i skolepolitikken, men den har også vist stærke autoritære og centralistiske og træk. Pædagogikken kan ikke sige sig fri af nogen instrumentalisme, fordi skolelovgivningen også skal tjene styrkelse af landets konkurrenceevne og bruttonationalprodukt.

De nye strømninger har tilknytning til den værdikonservatisme, der har kendetegnet Margaret Thatchers og Ronald Reagans æra i politikken. Udgangspunktet er formentlig fælles for både venstrepradikalismen og den nye konservatisme, nemlig landbrugets og industriens vigende betydning og fremvæksten af et service- og informationssamfund, af nogle også kaldet videnssamfundet. Og en deraf følgende individualisme. Her er det så især markedets og forretningsverdens normer, der er blevet plejet under felt-råb som kvalitet og faglighed.

Telhaug kalder det 76 sider store kapitel om skolen de sidste 20-30 for *De siste ti-årenes kursjustering: Kultur og verdikonservatisme*” I Danmark føles det nu nok som noget mere end en kursjustering, og udviklingen har været mere nuanceret end som så.

Telhaug nævner tre kilder til sin beskrivelse. For det første en mentalitetsændring hos de studerende, han taler om ”narcissisterne”, noget, han kunne styre sin begejstring for. Dernæst oplevelserne under et ophold i Storbritannien, hvor han stiftede bekendtskab med den britiske skolelovgivning under Thatchers undervisningsminister, Kenneth Baker. Beskrivelsen heraf er særlig interessant for os danske, for det er slående, hvor meget vores skolelovgivning står i gæld til den. Den tredje ”kilde” er samarbejdet med Gudmund Hernes, undervisningsminister fra 1990-95 i Gro Harlem Brundtlands regering, sociolog og tidligere professor ved universitetet i Bergen. Hernes var påvirket af amerikansk skoletænkning. Han var ph.d. fra John Hopkins University. I 1991 bad Hernes Telhaug om at gå med ind i arbejdet på at lave en ny læreplan for grundskolen og senere i et udvalg til ændring af læreruddannelsen. Telhaug, der i 1970’erne skolepolitisk placerede sig på venstrefløjen og forsvarede en samfundskritisk og elevvenlig skole, blev gennem arbejdet for Gudmund Hernes en forsvarende for en kundskabs- og indsats-skole med stærk centralstyring. I 2004 gik han med bogen *Kunnskapsløftet – ny eller gammel skole* imod Kristin Clemets decentralistiske og markedsorienterede skolepolitik.

Alfred Oftedal Telhaug prøvede som ung mand kræfter med journalistikken, inden han valgte pædagogikken. Skriveglæden blev bevaret, og da han altid forelæste efter manuskript, var en del af arbejdet til bøgerne og artiklerne jo gjort. I festskriftet i an-

ledning af hans 70 års dag fylder bibliografien 31 sider. Det er blevet til 40 store bøger og et utal af artikler, både formidlende og polemiserende. I erindringerne fortæller han om tilblivelsen af bøgerne, om inspirationen til dem og om medarbejderne. Det vil være uoverkommeligt at komme ind på dem alle, men for danske læsere er interessen nok størst for *Dansk Utdanningspolitik under Bertel Haarder* fra 1992 og ikke mindst det store arbejde, *Grundskolen som Nasjonsbygger* fra 2002, som blev til sammen med den anden store norske skolemand, Odd Asbjørn Mediås (anmeldt i *Uddannelseshistorie* 2003).

Alene den litterære produktion, som jo kun en mindre del af hans indsats, viser et billede af et meget flittigt, et uhyre indsigtfuldt og grundigt menneske. Telhaug er nok på mange måder også et meget privat menneske, men han er også meget udadvendt og har et imponerende stort netværk. (Der er ikke noget personregister i bogen. Det ville også være uoverkommeligt.) Selvom det måske vil skuffe hovedpersonen, der et sted betegner sig som ”speilsulten”, skal der her afstås fra et forsøg på en nærmere personlig karakteristik; dels er der grænser for, hvor tæt en anmelder kan gå, dels skal læserne ikke snydes for det umiddelbare indtryk af en stor personlighed.

Det er en bog blottet for illustrationer. Men de savnes ikke, kan jeg godt sige dig. Jeg har funderet en del over titlen. *Ensomhet og felleskap*. Den fik mig til at associere til en novelle i Albert Camus’ bog *Eksil og kongedømme*, den hvor kunstneren Jonas efterlader

sig et billede, hvor der på lærredet kun stod ét ord, men man kunne ikke tyde, om der skulle stå *solitaire* eller *solidaiere*, ensom eller solidarisk. Telhaug giver ikke nogen forklaring på sit valg af titel, men under læsningen fornemmer man nok alligevel, hvor han vil hen, og dermed beskriver han ikke bare sig selv som ensom midt i et stort netværk, men hele det moderne menneskes situation, bundetheden og komplementariteten mellem det individuelle og det fælles. Individualisme og fællesskab, spændingen i tidens skoletanker. Også af den grund er det en betydelig bog med en plads både i memoirelitteraturen og i skolehistorien. Det er en bog om et rigt liv.

**Adda Hilden: At sætte sig spor.
En biografi om Inger Merete
Nordentoft. København:
Lindhardt & Ringhof 2009.
304 s. 299,95 kr.**

*Af Ellen Nørgaard, pens. docent,
Danmarks Pædagogiske
Universitetsskole, Aarhus Universitet*

Inger Merete Nordentoft (IMN) var født i Thisted i 1901 som datter af en læge i et tilsyneladende trygt, konservativt borgerligt miljø, havde en dramatisk barndom og et aktivt og kontroversielt voksen liv, tit i offentlighedens søgelys. Hun var lærer, aktiv i spejderbevægelsen, ligestillingsforkæmper, skolebogsforfatter, aktiv i modstandsbevægelse og i fredsbevægelse, i fagforeningsarbejde og som politiker. Hendes interessante histo-

rie vil Adda Hilden fortælle, og det er det kommet en læseværdig bog ud af. I denne anmeldelse vil jeg fokusere på IMN's pædagogiske og skolepolitiske virksomhed.

Fortællingen begynder hos bedste-førelørene på en jysk præstegård med mange børn, mange konflikter, men et stærkt sammenhold. Den ene af børnene, IMN's far, bliver læge og gifter sig med en af borgerskabets smukke døtre. Her begynder trygheden hurtigt at krakelere. To små søskende dør, faderen bliver kriminel og kommer i fængsel, og ægteskabet opløses. IMN bliver hos faderen, der gifter sig igen og igen kommer i fængsel. IMN står ret alene, er aktiv spejder – og bliver kaldet Jens. Moderen bliver gift igen, og IMN slutter sig først til hendes nye familie som 17-årig. Faderens store familie skillinger sammen, så hun får afsluttet sin skolegang og får en lærer-eksamen, og som færdig lærer søger hun til København, bliver efter nogle år fastansat ved Valby Skole, forlader spejderlivet – nok pga. den autoritære ledelsesstruktur – og går ind i politik, først i Socialdemokratiet, så i DKP og er medlem af Folketinget 1945-47.

Samtidig slutter hun sig til det progressive pædagogiske miljø i København, er aktiv i Københavns Kommune-lærereforening og dets formand i to perioder, udgiver en række skolebøger, flere i samarbejde med Torben Gregersen, er aktiv i det kulturradikale miljø, bliver under besættelsen fængslet og dømt til fem måneders fængsel for at have huset en kommunist, skriver pjecen *Opdragelse til demokrati*, er aktiv i Ringen og i Frit Danmarks læ-

rergruppe og bidragsyder til Emdrup-planen, et program for en fremtidens skole, – planen indeholdt også et forslag til en statens forsøgsskole.

IMN bliver skoleinspektør på Kathrinedalskolen, bliver gravid og vil gennemføre svangerskabet uden at ville oplyse navnet på barnets far. Dette opfattes i samtiden som utilstedeligt, såvel skolevæsnets ledelse som mange kolleger, og 29 procent af skolens forældre mener, at hun må forlade sin stilling. Sagen udløser voldsom og ubehagelig offentlig debat, den sammenlignes i samtiden hekseprocesserne. IMN bliver i stillingen og føder sit barn, hun fastholder, at hun personificerer alle ugifte mødre, og skolen bliver delt i Katinedalskolen og Rødkildevejens Skole fra skoleåret 1947-48. Hun dør i 1960.

IMN har således et meget spændende liv. Og mange af de sager, hun var del af, kom til at placere hende som en, der stod i den politiske, pædagogiske, eller religiøse konflikts centrum og samtidig tit i offentlighedens skarpe projektørlys. Derved bliver hendes livshistorie også meget dramatisk. Det fremstår som vigtigt for os i dag at få dokumenteret, hvor tilspidsede disse konflikter var. Nogle lærere på hendes skole hævdede f.eks., at hendes vandel var i strid med folkeskolens formål – dette hvilede den gang på den evangelisk-lutherske lære. Andre ville ikke deltage i morgensang under ledelse af en ikke troende. 150 præster erklærede, at hendes forbliven i embede ville være ”af katastrofal natur” – en trussel mod bærepiller i vort samfund. Og bisperne erklærede, at man tog afstand

fra enhver samfundsmoral, der ”nedbrød respekten for ægteskabet”. Kirke og skole måtte stå side om side i denne sag. – Debatten om forholdet kirke og skole har skiftet karakter siden den gang. – IMN forholdt hun sig stort set tavs, men påpegede dog, at ti procent af Københavns børn var født af ugifte mødre, og at en tredjedel af Københavns børn voksede op uden en far.

IMN fastslog før sin død at alle hendes breve og notater skulle destrueres, så Adda Hilden har nærmest været på opdagelsesrejse for at kunne rekonstruere forløbet. Hun har udført et stort opsøgende arbejde og har både set på pigespejdernes historie og Lærerindeforeningens historie, hun har gennemgået skoledirektionens arkiv og lærerråds- og forældrerådsprotokoller og læst tidens lærerblade – og i forbindelse med debatten om moder-skabet – samtidens aviser. Vi vandrer gennem de forskellige miljøer, lærerværelser, pædagogiske og politiske debatter og får ny og interessant viden om f.eks. pædagogiske modsætninger blandt lærere og om skolens forhold i København under besættelsen.

Adda Hilden har stor beundring for hovedpersonen i sin fortælling. Hun hævder, at IMN’s liv havde fire tråde (s. 99): børn, politik, pædagogik og familie. De dominerede på skift hendes livsindsats, og hun arbejdede for mennesket og for en bedre fremtid (s. 253). Adda Hilden fremstiller IMN som stadig kæmpende, hævder hun i mangt og meget var forud for sin tid (s. 101), og at hun virkede for, at et moderne syn på børn, opdragelse og skolegang skulle vinde frem (s. 119). Hun giver

til tider udtryk for, at IMN tog de rigtige standpunkter. Denne beundring er sympatisk, og som læser kan man også dele den, men den kan i en del tilfælde komme til at lukke for både information og analyse. IMN vælger f.eks. at blive venstreorienteret og pædagogisk progressiv, hvad vi forstår som positive valg, men vi får meget lidt at vide om forudsætningerne for, at IMN foretager disse, der både er tidlige og konsekvente og af afgørende betydning for hendes liv – hvad har sammenhængen været mellem hendes erfaringer og de holdninger, hun efter hånden fik? Og IMN skrev i følge forskellige udsagn gode skolebøger, men hvad var den didaktiske fornyelse i disse, hvad var forholdet mellem disse og hendes pædagogiske holdninger og disse og samtidens skolebøger?

Denne positive indstilling til IMN kan til tider medføre, at hendes modstandere bliver lovligt ensidigt behandlet. Særlig hård er omtalen af Københavns skoledirektør Thorkild Jensen, der både var konservativ i sine synspunkter på pædagogik, seksualundervisning og enlige mødre. Men han var en repræsentant for sin tid og havde nok også en logik, som det ville være interessant at få indblik i, han mente f.eks., at seksualoplysning hørte hjemmet til, og det var han den gang ikke alene om at mene.

Og til slut en skønhedsfejl i forbindelse med omtalen af *Opdragelse til demokrati* og Frit Danmarks Lærergroupes skoleprogram s. 160-72. Det er ikke tale om en, men to forskellige tekster, og IMN står som forfatter til den førstnævnte: *Opdragelse til de-*

mokrati, der blev udgivet første gang i 1944 på eget forlag. Frit Danmarks lærergruppe og Socialpædagogisk Forening udarbejdede et samlet program for en fremtidens skole, der blev endelig formuleret i foråret 1945 i Snekkersten. Denne blev ført i pennen af Georg Christensen, og IMN står som en af bidragsyderne. Planen blev publiceret i *Pædagogisk Psykologisk Tidsskrift* 1945 s. 104-25.

INTERNATIONALT

Susanne Wiborg: Education and Social Integration. Comprehensive Schooling in Europe. New York: Palgrave MacMillan 2009. 246 s. 55 Pund.

Af Nina Volkmar, førsteamanuensis, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet

Susanne Wiborg tegner i boken *Education and Social Integration. Comprehensive Schooling in Europe*, et utførlig bilde av den historiske utviklingen av enhetlige utdanningssystem i Europa. Hennes referansepunkt er i overveiende grad Skandinavia og utviklingen av den skandinaviske enhetsskolen, i kontrast til utviklingen av mer selektive utdanningssystem i Tyskland og England. Gjennom historisk-komparative analyser forsøker hun å forstå hvordan og hvorfor vi fikk så store nasjonale variasjoner i utformingen av grunnskoleutdanningen.

I en tid da den nasjonale utdanningspolitikken i større grad enn tidli-

gere influeres av internasjonale trender og overnasjonale aktører som OECD, WTO og EU går inn og setter rammer for utformingen av den nasjonale utdanningspolitikken, er det blitt et økt behov for komparative analyser som kan peke på likheter og forskjeller i den nasjonale utformingen og gi et bedre grunnlag for å forstå de nasjonale variasjonene. Derfor er Wiborgs historisk-komparative analyse av den skandinaviske skolemodellen og skolemodellene i Tyskland og England et kjærkomment bidrag. Wiborgs analyse kan bidra til en større bevissthet om den skandinaviske enhetsskolens oppbygging og forutsetninger, og dermed gi et bedre grunnlag for å vurdere politiske forslag om endringer som kan influere på den skandinaviske grunnmodellen.

Det er tydelig at det er den skandinaviske enhetsskolen, den mest radikale utformingen av enhetsskolen i Europa, som står Wiborg nærmest og som hun forsøker å forklare opphavet til. Det sentrale spørsmålet er hvorfor de skandinaviske landene lyktes i å introdusere en egalitær og fellesskapsorienterende enhetsskole, en organisatorisk enhet med sammenholdte klasser fra 1. til 9. -10. klasse? For å svare på dette spørsmålet anvender Wiborg en tilpasset makro-kausal komparativ metode som opprinnelig er utviklet innen komparativ historisk sosiologi og som hittil er lite utbredt i innen utdanningsforskning. Etter å ha identifisert det Wiborg oppfatter som 4 sentrale faktorer i etableringen av et enhetlig utdanningssystem som statsdannelse (1), klasseforskjeller (2), po-

litiske allianser mellom de liberale og andre partier i siste halvdel av 1800-tallet (3) og sist, men ikke minst, den politiske sosialdemokratiske kraften og dens allianser utover på 1900-tallet (4), framsetter Wiborg 4 hypoteser som testes ut hver for seg.

Jeg vil ikke gå nærmere inn på selve hypotesetestingen i denne anmeldelsen, det overlater jeg til leseren, men nøye meg med en oppsummering av Wiborgs konklusjon. Den unike skandinaviske konsensusøkende politikken mellom de liberale partiene og sosialdemokratene er den faktoren som aller best forklarer den radikale skandinaviske varianten av enhets-skolen. En viktig forutsetning for dette var den tidlige frigjøringen av bøndene som en selvstendig sosial klasse med egen sosialliberal bevissthet.

I en historisk-komparativ analyse som dette forsvinner noe av de nasjonale særegenhetene og presisjonen i beskrivelsen av de enkelte landenes utdanningshistoriske utvikling, men til gjengjeld får vi i *Education and Social Integration* en spenstig analyse av mulige forklaringer på de nasjonale variasjonene i utformingen av mer eller mindre radikale enhetlige utdanningssystem. Susanne Wiborg har skrevet en bok som jeg gjerne anbefaler som pensum for mastergradsstudenter innen det utdanningshistoriske og utdanningspolitiske feltet, både skandinaviske studenter og andre.

Odd Asbjørn Mediås:
Skolehistoriske holdepunkt.
Norsk og nordisk skolehistorie
i årstall. Oslo: Didakta 2010.
99 s. 195 norske kr.

Af Peter Ussing,
fhv. skoledirektør, Løgstør Kommune

Siden de norske skoledirektørstillinger blev nedlagt i 1992, har den tidligere skoledirektør i Nord-Trøndelag fylke, Odd Asbjørn Mediås, utfoldet en betydelig indsats som uddannelseshistoriker. Det er blevet til et stort antal bøger, både om den nationale skolehistorie og om den lokale skole. En del af bøgerne er tidligere anmeldt i *Uddannelseshistorie*.

Senest har Odd Asbjørn Mediås udgivet ”Skolehistoriske holdepunkt”, der er en lille praktisk og uundværlig håndbog for alle, der interesserer sig for nordisk skolehistorie. Mig bekendt har vi ikke en tilsvarende oversigt i Danmark.

Bogen er opdelt i perioder og omtaler år for år de vigtigste skolelove og øvrige begivenheder for så vidt angår grundskolen, den højere skole, fagskolerne, læreruddannelsen og universiteterne. Der er således en detaljeret oversigt over de meget vigtige skolediskussioner, der fandt sted i sidste halvdel af 1800-tallet. Hertil kommer oversigter over lærerorganisationerne og tidsskifter vedr. skolen. Desuden er der en fortegnelse over samtlige undervisningsministre i Norge siden 1814. Bogen indeholder en oversigt over de vigtigste skolelove og skolehistoriske begivenheder i

de nordiske lande, så en sammenligning er mulig.

Trods oversigtsformen er de enkelte oplysninger grundige, og bogen repræsenterer en betydelig arbejdsindsats. F.eks. oplyses der om de enkelte love og cirkulærer om hovedpunkter af indholdet, og der er tilmed et omfattende noteapparat med litteraturhenvisninger, så det er let at få uddybet de givne informationer.

Man bliver slået over, hvor tæt skolelove og andre tiltag i vor tid følger efter hinanden som et vidnesbyrd om den stigende betydning, der tillægges skole og uddannelse.

Bogen afsluttes med en kort artikel, hvor skoleudviklingen i de nordiske lande sammenlignes, og forfatteren konkluderer, at nok har detaljer været forskellige, men skoleudviklingen i de 5 lande er gået i den samme retning, så man kan tale om en nordisk model på skoleområdet.